

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond

Mauno Pihu

**KREDIIDIRISKI AKTUAALSUS EESTI
HOIU-LAENUÜHISTUTES**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: lektor Mark Kantšukov

Tartu 2015

Soovitan suunata kaitsmisele

(lektor Mark Kantšukov)

Kaitsmisele lubatud " " 2015. a.

Rahanduse ja majandusarvestuse õppetooli juhataja

.....

(professor Toomas Haldma)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(Mauno Pihu)

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Finantseerimisasutuste krediidiriski juhtimise teoreetiline käsitlus.....	6
1.1. Krediidirisk kui finantseerimisasutuse olemuslik risk	6
1.2. Krediidiriski hindamise võimalused.....	10
1.3. Krediidiriski juhtimise spetsiifika hoiu-laenuühistutes	24
2. Krediidiriski hindamine ja maandamine Eesti hoiu-laenuühistutes – empiiriline analüüs.....	32
2.1. Ülevaade Eesti hoiu-laenuühistute sektorist.....	32
2.2. Eesti hoiu-laenuühistute tegevuse seadusandlik raamistik.....	42
2.3. Küsitluse tulemused ja järeldused	48
Kokkuvõte	61
Viidatud allikad.....	65
Lisad	69
Lisa 1. Küsimustik Eesti-hoiulaenuühistute Liitu kuuluvatele hoiu-laenuühistutele..	69
Summary	73

SISSEJUHATUS

Tänases maailmas on ühistuline pangandus järjest enam hoogu kogumas, sest nii hoiu-laenuühistute arv kui ka nende liikmete arv on üha kasvamas (International Credit ... 2015). Põhjuseid selleks võib olla mitmeid. Peamised põhjused selleks on ilmselt hoiu-laenuühistute kodumaisus ja ka kõrged hoiuste intressimäärad võrreldes pankadega. Kuna ühistuline pangandus Eestis on arenemas ja ühistute liikmete arv suures plaanis kasvamas, siis seetõttu on väga oluline välja selgitada kuidas tulevad Eesti hoiu-laenuühistud toime krediidiriskiga, mida praegusel hetkel on vähe uuritud. Siisamaani on Eesti hoiu-laenuühistud suurematest kriisidest suutnud hoiduda ja et nii läheks ka tulevikus on oluline antud riskile tähelepanu pöörata. Samuti pole krediidiriski Eesti hoiu-laenuühistute lõikes varasemalt laiemalt uuritud ehk teema on uudne ja igati aktuaalne. Käesolev töö peaks tulema suuresti kasuks Eesti hoiu-laenuühistutele, et saada teada enda kitsaskohad ja ideid krediidiriski maandamiseks.

Teemat on vaja uurida seetõttu, et olemasolevad ja potentsiaalsed hoiustajad, kes on paigutanud või tahavad paigutada raha hoiu-laenuühistutesse saaksid paremini aimu sellest, et kui kindlalt on nende rahad tagatud ja kui turvaline on üldse rahasid paigutada hoiu-laenuühistutesse. Teatavasti ei ole hoiu-laenuühistutesse hoiusele paigutatud raha riigipoolse garantiiga. See tähendab seda, et kui hoiu-laenuühistu peaks pankrotti minema, võib hoiustaja enda raha kaotada. Kommertspankadel on riigipoolne garanti aga olemas. Sellest tulenevalt on käesoleva töö eesmärgiks välja selgitada krediidiriski aktuaalsus Eesti hoiu-laenuühistutes. Aktuaalsuse all mõtleb töö autor, et kas krediidirisk on hoiu-laenuühistute jaoks probleemiks ning kuidas hoiu-laenuühistud tagavad liikmete hoiuste säilimise ning kuidas tullakse toime halbade laenudega. Eesmärgini jõudmiseks on töö autor püstitanud järgmised ülesanded:

- anda teoreetiline ülevaade krediidiriski olulisusest,
- selgitada krediidiriski maandamise võimalusi,
- kirjeldada krediidiriski hindamise spetsiifikat hoiu-laenuühistute lõikes,

- anda ülevaade Eesti hoiu-laenuühistute sektorist,
- viia läbi küsitlus Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate ühistute esindajate seas,
- teha ülevaade hoiu-laenuühistute seadusandlikust poolest,
- koostada saadud tulemustest ülevaatlik analüüs ning teha järeldused.

Käesolev bakalaureusetöö koosneb kahest osast, millest esimene osa on teoreetiline ning teine empiiriline. Töö teoreetiline osa põhineb andmebaasidest leitud ingliskeelsetel uurimustel, ingliskeelsel erialakirjandusel, eestikeelsel kirjandusel ja internetist leitud materjalidel. Teoreetiline osa keskendub sellele, et viia lugeja kurssi krediidiriski ja selle olulisusega. Seda on vaja teada sellepärast, et töö lugeja mõistaks antud riski juhtimise vajadust ja sellega kaasnevaid probleeme ning saaks aru krediidiriskile tähelepanu pööramise olulisusest. Samuti saab antud töö teoreetilises pooles käsitletud krediidiriski maandamise võimalusi, kus tuleb juttu krediidiriski mõjutavatest teguritest, et saaks teada, mis põhjustel see ilmneb ja kuidas seda ennetada. Lisaks on eraldi osa hoiu-laenuühistute krediidiriski juhtimise spetsiifika kohta, kus lugeja saab aimu hoiu-laenuühistute ja pankade erinevust ning riskide juhtimisest hoiu-laenuühistutes.

Töö empiirilise osa eesmärk on uurida ja välja selgitada kui aktuaalne probleem on krediidirisk Eesti hoiu-laenuühistutes. Teha ülevaade Eesti hoiu-laenuühistute sektorist. Samuti teha ülevaade hoiu-laenuühistute seadusandlikust poolest. Lisaks viia läbi küsitlus Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate hoiu-laenuühistute esindajatega. Läbi selle välja selgitada kuidas nad tegelevad krediidiriski ennetamisega ja mis meetodeid nad kasutavad. Samuti uurida kui suureks probleemiks nad krediidiriski peavad Eesti hoiu-laenuühistutes. Esindajatega rääkida sellepärast, et saada informatsiooni esmastest allikatest. Samuti on esindajad hästi kursis enda ühistus toimuvaga ja saavad anda põhjalikke ja tõeseid vastuseid krediidiriskiga seotud küsimustele. Kui küsitlused läbi viidud, siis võrrelda ja analüüsida saadud tulemusi. Lõpetuseks teha saadud tulemustest järeldused ning lõpetada töö autori hinnanguga antud teemale.

Tööd iseloomustavad märksõnad: krediidirisk, hoiu-laenuühistud, finantseerimis-asutused

1. FINANTSEERIMISASUTUSTE KREDIIDIRISKI JUHTIMISE TEOREETILINE KÄSITLUS

1.1. Krediidirisk kui finantseerimisasutuse olemuslik risk

Igapäevaelus on sõna „risk“ tihedalt kasutatav ja kõigil peaks olema selle sõna tähendusest mingisugune arusaam. Peamine, mida inimesed antud sõnaga seostavad, on oht või võimalik kahju, mis võib riskist tuleneda. Kui kasutatakse sõna „risk“, siis tähendab see seda, et oodatav tulemus ei ole ette teada. Kui tulemus on eelnevalt ette teada, siis ei ole tegu enam riskiga, isegi siis, kui tulemus võib olla ebameeldiv. Erinevates valdkondades antakse riski mõistele tihti erinev tähendus ja üldiselt puudub sõnal „risk“ üldtunnustatud definitsioon. Kuna antud töö saab olema majandusteemaline, siis majanduses mõistetakse riski all ühe või mitme majandusteguri käitumise määramatusest tingitud majanduslikku või muud laadi kahju. Riski suuruse määravad tavaliselt kahju võimalikkuse aste, kahju võimalik suurus ja suhtumine sellise kahju võimalikkusesse. (Riskid Eesti ... 2000: 18)

Tänapäeva ühiskonnas on pankadel väga suur roll majanduse üldises arengus. Pole vahet, kas tegu on vähearenenud, arengujärgus või arenenud majandusega riigiga. Et kõik toimiks võimalikult hästi, peab pangandussektor olema hea järjel. Inimeste jaoks on oluline, et pank oleks usaldusväärne ja tal oleks hea maine. Kuna panganduses on pankadevaheline konkurents aina kasvav, siis see sunnib vastu võtma rohkem riskantseid otsuseid ja tehinguid. Näiteks kui inimene kavatses võtta pangast laenu, siis valikuvõimalus erinevate pankade vahel on üsna lai. Ratsionaalselt käituv inimene valib üldjuhul alati sellise panga, mis pakub parimaid tingimusi ja tundub ka turvaline. Seega peavad pangad kliendi saamise nimel konkureerima ja see viib pankade jaoks tihti riski ja tulususe suhte paigast ära. See on ka üks põhjuseid, miks pankade laenuportfelli kvaliteet võib langeda, kuna nad peavad võtma enda portfelli tihtipeale riskantseid laene, et kapital oleks tegevuses. Panganduses on hulk erinevaid riske, millega pangad

puutuvad kokku iga päev ja mida tuleb kontrolli all hoida. Järgnevas loetelus on välja toodud suurimad pangandusriskid (Siskos 2013: 5):

- krediidirisk (*credit risk*),
- likviidsusrisk (*liquidity risk*),
- süsteemirisk (*systemic risk*),
- intressimäärarisk (*interest rate risk*),
- poliitiline risk (*political risk*),
- operatsioonirisk (*operational risk*),
- tururisk (*market risk*).

Loetelu sisu paremaks mõistmiseks annab töö autor ka lühikesed selgitused erinevate pangandusriskide kohta. Krediidirisk tähendab üldiselt seda, et laenaja ei maksa tagasi talle antud laenu õigeaegselt. Likviidsusrisk on risk, mis tekib siis kui krediidiasutus ei suuda täita oma lepingutega võetud kohustusi teise osapoole ees, kuna puudub vaba raha selle jaoks. Aga jSüsteemirisk on risk, mis tekib peamiselt tehniliste rikete tõttu krediidiasutuse süsteemides ja seeläbi muutub kogu arveldusprotsess haavatavaks ja võivad tekkida kaosid. Intressimäärarisk on risk, mis tekib koduvaluuta muutustest välisvaluuta suhtes ehk siis rahaväärtuse muutuse tõttu tekkivad võimalikud kahjud. Poliitiline risk on risk, mis on mõjutatud riigi poliitilisest või majanduslikust stabiilsusest, seda võivad põhjustada muutused majanduses ja seadustes. Operatsioonirisk on tõenäoline kahju, mis võib tekkida erinevate sisetegurite mõjul nagu näiteks ebaefektiivne juhtimine, töötajate eksimus või välistegurite mõjul nagu näiteks loodusõnnetus, terrorism. Tururisk on risk, mis tingitud turu ebasoodsatest muutusest. (Siskos 2013)

Need eelnevalt välja toodud riskid on enamjaolt kvalitatiivsed ja peamiselt spekulatiivsed ehk siis nende tulemuseks on kas kasum või kahjum. Pangad puutuvad selliste riskidega kokku iga päev ja nende eesmärk on läbi riskijuhtimise nende negatiivset mõju minimeerida. Panganduses on lisaks kvantitatiivsetele riskidele ka kvalitatiivsed riskid. Neid riske on numbritega raske iseloomustada. Põhiliselt on need riskid seotud personali ja tehniliste süsteemidega. Pangad üritavad neid riske vältida haritud ja kogunud töötajatega. Samuti aitab kaasaegne tehnika ja tarkvara neid riske kontrolli all hoida. (Riskid Eesti ... 2000: 164)

Kuna antud töö fookus on suunatud eelkõige krediidiriskile, siis teistel riskidel pikemalt ei peatu ja edasine töö keskendub krediidiriskile ja selle juhtimisele. Lisaks eespool välja toodud pealiskaudsele krediidiriski definitsioonile on seda defineeritud veel mitmeti. Töö autor toob järgmisena välja mõned majandusteadlaste poolt krediidiriskile antud definitsioonid. Meir Kohn (2004: 566) on krediidiriski defineerinud nii: „*The risk that a borrower will default on a loan.*“ Joël Bessis (2010) on krediidiriski defineerinud aga nii: „*Credit risk is the risk of losses due to borrowers defaults or deterioration of credit standing.*“ Arnaud de Servigny ja Olivier Renault poolt on pakutud järgmine definitsioon: „*Credit risk, the chance that money owed may not be repaid...*“ (Servigny, Renault 2004: vii). Võib öelda, et üldiselt on krediidiriski definitsioonide peamine mõte sama ehk laenu saaja ei maksa oma võetud laenu tagasi õigeaegselt või üldsegi mitte ja sellest tekivad edaspidised probleemid.

Läbi aegade on krediidiriski peetud vanimaks ja tuntuimaks pangandusriskiks (Riskid Eesti ... 2000: 164). Pankade põhitegevusest umbes 70% on seotud laenudega ja laenud on suurim krediidiriski tekke allikas. Seetõttu võib öelda, et krediidirisk on kõige olulisem pangandusrisk, millele tähelepanu pöörata ja väga tähtis on tegeleda selle minimaalsel tasemel hoidmisega. (Jasevičienė, Valiulienė 2013: 104) Tihti saavad krediidiriskist alguse ka teised pangandusriskid. Näiteks kui laenusaajad ei hakka tagasi maksuma võetud laenu, võib seeläbi esile kerkida likviidsusrisk. Krediidiriski saab jagada veel ka eraldiseisvateks osadeks, mis on välja toodud järgnevas loetelus (Roos *et al.* 2014: 291):

- kontsentratsioonirisk,
- maa- ehk riigirisk,
- tagatiserisk,
- kauplemiss portfelli vastaspoole risk,
- kauplemiss portfelli ülekanderisk.

Eelneva loetelu paremini mõistmiseks on töö autor järgnevas lõigus kirjeldanud krediidiriski eraldiseisvaid kategooriaid. Kontsentratsioonirisk on risk, mis võib ilmnedas siis kui portfelli on kontsentreeritud suure osas ühele firmale, turule või piirkonnale. Kontsentreeritud portfellis asuvate varade väärtus liigub üldjuhul samasuunaliselt ja võib kiiresti langeda kui firma, turu või piirkonna väljavaade

halveneb, seetõttu oleks otstarbekas antud riski võimaluse vähendamiseks hoida mitmekesisest portfelli, mis on hajutatud majandus- ja poliitiliste piirkondade lõikes. Kauplemissportfelli vastaspoole risk on risk, mis tekib sellest, et tehingu teine pool ei täida oma finantskohustusi nii nagu lepingus ettenähtud. Riski minimaalsel tasemel hoidmiseks tuleb valida tehingute vastaspoolteks tugeva finantsseisundiga füüsilisi või juriidilisi isikuid. (Teave investeerimise ... 2015: 3) Maa- ehk riigirisk on risk, mis tingitud tehingu teise poole asukohariigi majanduslikust, poliitilisest või sotsiaalsest olukorrast. Antud risk on kõrge ebastabiilsetes arengumaades ja sõjaolukorras olevates riikides, samuti riikides, kus on segane poliitiline olukord. Kõige lihtsam viis antud riski vältimiseks on mitte tegemist teha eespool mainitud teguritega riikides. Tagatiserisk on risk, mis võib ilmneb tehingu tagatise turuväärtuse muutustest. Näiteks kui laenu tagatiseks olev maja põleb maha või tagatiseks olev auto varastatakse või sõidetakse katki. Kauplemissportfelli ülekanderisk on risk, mis tingitud toimumata jäänud ülekannetest ehk kui näiteks pank kannab üle müüdud raha või vara, aga vastu ei saa midagi. (Roos *et al.* 2014: 291)

Krediidiriski ei põhjusta ainult laenud. Krediidiriski allikaid on ka teisi. Pangad on üha enam hakanud krediidiriski allikateks pidama ka muid finantstehinguid peale laenude ja need on välja toodud järgnevas loetelus (Casu *et al.* 2006: 283):

- pangavekslid (*acceptances*),
- pankade vahelised tehingud (*interbank transactions*),
- kaubavahetuse finantseerimine (*trade financing*),
- välisvaluuta tehingud (*foreign exchange transactions*),
- finantsfutuudid (*financial futures*),
- vahetustehingud (*swaps*),
- võlakirjad (*bonds*),
- aktsiad (*equities*),
- optioonid (*options*).

Eelnevast töö alapeatükist selgus, et krediidiriski liike kui ka allikaid on erinevaid. Töö autori arvates peaksid finantseerimisasutused kõiki neid võimalikke riskiallikaid endale teadvustama ning vastavalt enda pakutavatele teenustele need kriitilise pilguga üle vaatama. Kuna krediidirisk on kõige suurem ja mõjukam pangandusrisk, siis tuleks

arvestada, et krediidiriskist võivad üles kerkida ka teised probleemid nagu näiteks likviidsusrisk. Kui krediidiriskile ei pöörata piisavalt tähelepanu ja seda ei hallata õigesti, võib juhtuda kõige halvem: on oht, et pank lõpetab pankrotis.

1.2. Krediidiriski hindamise võimalused

Riskide juhtimine ja hindamine on keeruline ja laialdane protsess. Riskide juhtimise eesmärk on tagada krediidasutustele usaldusväarsus ja kasumlikkus. Krediidasutuste riskide juhtimine on muutunud üha tähelepanuväärsemaks peale seda kui võeti vastu uus Basel II reeglistik, mille eesmärk on maandada pangandusriske. Selles reeglistikus on välja toodud nõuded ja soovitused pankadele kriiside ennetamiseks ning vältimiseks. Lisaks nõutakse pankadelt rangemaid kui ka selgesõnalisemaid riskide mõõtmise ja juhtimise protsesse ja protseduure. Regulaatorite loojate arvates peaks nendele nõudmistele suurema rõhu pööramine soodustama finantsstabiilsust ja majanduslikku arengut. Samuti peaks see kasulik olema krediidasutustele endile, sest kui riskide juhtimine on paremini reguleeritud ja struktureeritud, peaks see tõstma nende usaldusväarsust kui ka tulusid. (Casu *et al.* 2006: 283) Baseli Pangajärelevalve Komitee (*Basel Committee on Banking Supervision – BCBC*) poolt loodud dokument tõi välja neli olulist krediidiriski juhtimise etappi, mille pangad peaksid tähelepanu pöörama (Principles for ... 2000: 1):

- soodsa krediidiriski keskkonna loomine;
- laenuandmise protsessiga tegelemine;
- krediidihoolduse, mõõtmise ja järelevalve loomine ja töös hoidmine;
- kompetentse kontrolli tagamine krediidiriski.

Muidugi võivad krediidiriski juhtimise meetodid olenevalt pangast erineda, sõltuvalt siis panga olemusest ja laadist ning ka nende erinevatest võimalikest krediiditehingutest. Kuid Baseli Pangajärelevalve Komitee dokument tõi välja need neli punkti, millele tähelepanu pöörata. Need eelnevad loetletud etapid peaksid kõik olema omavahel seotud ja arvestama panga eripärasid, näiteks varade kvaliteeti, reserve kui ka panga üldiseid sätteid. (Casu *et al.* 2006: 284) Töö autori arvates on samuti oluline, et tegeletakse riskide juhtimisega ja pöörataks neile piisavalt tähelepanu. Need eelnevad

neli punkti on töö autor teoreetilises osas järgemööda ette võtnud ja nende põhjal ka töö üles ehitanud.

Riskide võtmine on seotud võimaliku tulususega. Suurte riskide võtmine tähendab tavaliselt ka suurt võimalikku tulu, muidu ei oleks asjal mõtet. Oluline on aga leida optimaalne riskitase. Globaliseerumine on suurendanud konkurentsi pangandussektoris ja seetõttu peavad pangad võtma suuremaid riske, et saavutada rahuldav tulemus ja tulusus. Pankadel on majanduse edus suur roll, seega nende tegevus peab toimuma ohutult ja usaldusväärset. Pankade tegevust kontrollivad ametivõimud. Nad peavad pankade üle pidevat järelevalvet ja nende eesmärk on see, et pankadel oleks võimalikult kõrge CAMELS hinnang. Pangad on CAMELS hinnangu abil hinnatud viie palli süsteemis, kus hinne üks on parim ehk põhimõtteliselt veatu ja hinne viis on halvim ehk teisisõnu maksejõuetu. Pangad, kelle reiting jääb ühe ja kahe vahele, nendega on järelevalveamet rahul ja neil probleemid üldiselt puuduvad. Pankadega, kelle reiting jääb kolme ja viie vahele, järelevalveamet rahul pole ja nende probleemidega tegeletakse. CAMELS reiting põhineb kuuel teguril ja koosneb järgmistest elementidest (Casu *et al.* 2006: 280):

- piisav omakapital (*adequate Capital* → C),
- hea varade kvaliteet (*good Asset quality* → A),
- pädev juhtkond (*competent Management* → M),
- head sissetulekud (*good Earnings* → E),
- piisav likviidsus (*sufficient Liquidity* → L),
- tururiski tundlikkus (*Sensitivity to market risk* → S).

Pankade CAMELS hinnang on salajane ja selle on koostanud pankade tippjuhid. See on avalikustatud ainult järelevalveameti töötajatele, kui neil tekib vajadus seda näha. Avalikkusel pole antud hinnangu kohta üldiselt mitte mingit informatsiooni ja ainus võimalus on hinnata pankade avaliku informatsiooni, maine ja muude käitumisviiside põhjal. (Casu *et al.* 2006: 283) Käesoleva töö autor nõustub sellega, et pankade üle on vaja pidada järelevalvet, sest enamik inimesi hoiab enda raha pankades ja hea kui pankade tegevusel ja turvalisusel hoitakse silma peal. Samuti on oluline, et järelevalveamet nõustab pankasid ja teeb märkusi kitsaskohtade suunas, et neid parendada. Järgnevates lõikudes räägib töö autor võimalustest, kuidas pangad saaksid

enda hetkelise krediidiriski taset hinnata ja portfelli jaoks vajaminevat krediidiriski kapitalinõuet arvutada.

Finantssektori rahvusvahelise reguleerimise peamiseks vormiks ja aluseks on Baseli reeglistik, mille on välja töötanud Baseli Pangajärelevalve Komitee ja mille eesmärk on panganduskriiside ennetamine ja nende võimalikest tagajärgedest hoidumine. Basel I võeti vastu aastal 1988 ja see oli teadlikult äärmiselt lihtsustatud raamistik. Basel II on selle uuendatud ja täiustatud versioon, mis võeti vastu aastal 2004 ja mille põhieesmärk on regulatiivsete kapitalinõuete riskitundlikkuse suurendamine ja senihõlmamata riskide kaasamine. Basel II reeglistik lubab portfelli krediidiriski kapitalinõude arvutamiseks kasutada mitmeid meetodeid. (Roos *et al.* 2014: 294) 2010. aastal on välja antud ka Basel III reeglistik, mis püüab eelnevate regulatsioonide puuduseid eemaldada ning seal on põhitähelepanu all pankade baaskapitali määratlemise reeglistik, likviidsuse nõuded ning riskide määratlemise juhised. (Baseli regulatsioon ... 2010) Baseli Pangajärelevalve Komitee on pankade jaoks välja töötanud mitu meetodit, kuidas krediidiriski mõõta. Basel II reeglistikus on krediidiriski katteks vajamineva kapitalinõude arvutamiseks välja töötatud järgmised meetodid (Esimene sammas 2015):

- lihtsustatud meetod ehk standardmeetod (*Standardised Approach*),
- keerulisem meetod ehk sisereitingutel põhinev meetod (*Internal Ratings Based Approach – IRB*).

Lihtsustatud meetodi ehk standardmeetodi puhul klassifitseeritakse nõuded etteantud standardiseeritud varaklassidesse, kus lähtutakse tehingu vastaspoolest. Erinevatel varaklassidel on erinevad riskikaalud, mille eesmärk on näidata vastaspoole krediidiriski taset. Riskikaalud jäävad üldjuhul 0% ja 150% vahele, erandlikel juhtumitel aga 0% kuni 1250% vahele. Riskikaalude määramisel võib kasutada reitinguagentuuride krediidireitinguid. Rahvusvahelised ja usaldusväärased krediidireitingu agentuurid on näiteks Standard & Poor's, Moody's ja Fitch Ratings. (Esimene sammas 2015)

Krediidireitingu agentuuridel on finantsturgudel suur roll. Nende eesmärk on vähendada informatsiooni asümmeetriat laenajate ja laenu tahtjate vahel. Nad on spetsialiseeritud üldiselt ettevõtete ja riikide krediidivõime hindamisele ning ka analüüsimisele.

Krediidireitingu agentuuride roll on peamiselt kasvanud finantssektori globaliseerumise tõttu. Hoogu on lisanud ka Basel II reeglistik, mis nõuab pankadelt riskikaalude määramist ettevõtetele. Reitingute koostamisel kasutavad nad nii avalikke kui ka mitte avalikke finants- ja raamatupidamisandmeid, lisaks arvestavad nad majanduse üldist olukorda ja poliitilisi tegureid. Läbi selle otsivad nad võimalikke mõjuvaid põhjuseid, mis saaksid kallutada kohustuste täitmist. (Elkhoury 2015: 16)

Keerulisema meetodi ehk sisereitingutel põhineva meetodi puhul on pangal võimalus kapitalinõuete arvutamiseks kasutada oma sisemisi riskihindamise meetodeid nagu näiteks reitingusüsteeme ja krediidiriski mudeleid, mille läbi suurendada krediidiriski kapitalinõuete riskitundlikkust ja täpsust. Selle meetodiga leitakse riskikaalud etteantud funktsiooni alusel. Teatud muutujad saab pank määrata ise sisemiste hinnangutega. Antud meetod jaguneb veel omakorda kaheks: põhivariant (*Foundation IRB*) ja täiustatud variant (*Advanced IRB*). Mõlemad on statistilised meetodid. Kapitalinõude arvutamisel on aluseks neli krediidiriski parameetrit ja need on maksejõuetuse tõenäosus (üheaastase ajahorisondiga), maksejõuetusest tingitud kahjususe määr (sisaldab tagatise ja teisi krediidiriski vähendavaid tegureid) ja nõude prognoositav suurus maksejõuetuse hetkel ja lõpptähtaeg (nõude pikkus). Kahe meetodi erinevus on see, et põhivariandi puhul on pangal võimalus ise määrata maksejõuetuse tõenäosus ning ülejäänud kolm parameetrit on sätestatud regulatiivselt. Täiustatud variandi puhul on pangal võimalus ise määratleda kõik neli parameetrit vastavalt sisehinnangutele. (Esimene samm 2015)

Pärast majanduskriisi aastaid on esile kerkima hakanud stressitestid, mida pangad saavad kasutada uute tulevaste kriiside ennetamiseks. Stressitestid on pankade jaoks tõhus viis välja selgitamiseks potentsiaalseid nõrku kohti ja võimalikku tundlikkust erinevate riski tegurite suhtes. Samuti saab nende abil hinnata panga rahanduslikku stabiilsust. Asjatundjad on öelnud, et tihti on kriisid alguse saanud sellest, et pangad pole osanud neid ette näha ega oodata. Seega on stressitestide arendamisse hakatud viimastel aastatel aina enam rõhku panema, et muuta neid tõhusamaks. Läbi stressitestide on võimalus erinevad makroökonomilised stsenaariumid läbi teha ja panna end võimalikesse kriisi olukordadesse. Stressitestide abil saab näha, et mis võimalikke varajasi signaale erinevate stsenaariumitega kriisid annavad ja neid

vajadusel tulevikus ennetada või siis vastavalt tegutseda. Stressitestide abil on võimalik kindlaks teha ka võimalikke kriiside mõjusid pangale. (Quagliariello 2009: 43)

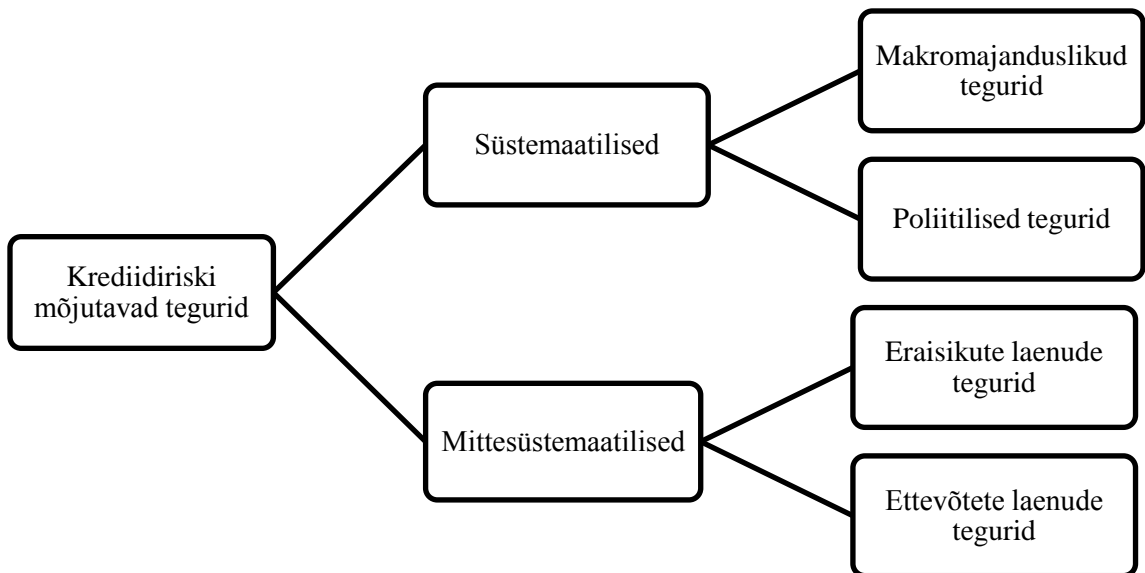
Krediidiriski juhtimise eesmärk on maksimeerida panga tulusid, arvestades krediidiriski võimalikke riske ja parameetreid. Krediidiriski juhtimisel tuleb leida seoseid ka teiste riskidega, mis võivad krediidiriski mõjutada. Tulemuslik krediidiriski juhtimine on tähtis osa terviklikust lähenemisest riski juhtimisele ning oluline osa pikaajalise edu saavutamiseks. Laenud on pankade jaoks põhiline krediidiriski allikas, teised krediidiriski allikad eksisteerivad läbi kogu teiste panga tegevuste. Traditsiooniliselt on pankade põhimeetod krediidiriski piiramiseks ja vähendamiseks maksimaalse summa määramine, mida laentakse ühele kliendile. Seda protseduuri ei peeta siiski piisavaks, sest see on ainult üks viis krediidiriski maandamiseks ning vähendab krediidiriski ohtu ainult vähesel määral. Finantsturud ja pangandus on arenenud uuele tasemele ja seeläbi on esile kerinud ka uued krediidi vahendamise võimalused. Järgnevast loetelust tulenevate faktorite tõttu on krediidasutused hakanud otsima uusi ja paremaid võimalusi krediidiriski mõõtmiseks (Casu *et al.* 2006: 283):

- väärtpaperilaenude ja teisejärguliste laenudega kauplemise kasv,
- hiljutised arengud krediidi derivatiivide äris,
- ettevõtete soov juhtida laenude andmise riski ja tulu omadusi efektiivsemalt,
- suurenenud rõhk riskiga korrigeeritud võimekuse mõõtmise süsteemidele.

Nende faktorite tõttu on pidanud pangalaenude ja muude krediidi vahendite finantsturg arenema üha likviidsemaks ja läbipaistvamaks. Kõikide tegurite parem käsitlemine ja arvestamine lubab pankadel krediidiriski efektiivsemalt juhtida ja tagada suuremaid sissetulekuid. Samuti saavad pangad seeläbi arvestada klientide vajadustega paindlikumalt. Krediiditurul kaubeldavate vahendite kasv nõuab pankadelt paremat riskide juhtimist ja seetõttu arendatakse pidevalt välja uuemaid modelleerimistehnikaid või täiustatakse vanasid. (Casu *et al.* 2006: 283) Töö autor nõustub selle väitega, et pangad peavad käima ajaga kaasas ja arvestama pidevalt uute võimalike riski allikatega ning sellest tingituna luues uusi ja muutes vanu riskide käsitlemisviise.

Hiljutised majanduskriisid tõstsid majandusanalüütikute huvi neid põhjustanud tegurite ja kitsaskohtade välja selgitamiseks. Tihti on neil seos ka panganduskriisidega ja seega

on oluline teada, mis neid selleni on viinud. On selgunud, et panganduse suurim risk on krediidirisk (Jasevičienė, Valiulienė 2013: 104). Sellest olenevalt tuleb esmajärjekorras tähelepanu pöörata krediidiriski mõjutavatele teguritele, millest tavaliselt saabki alguse pankade likviidsuse ja maksejõuetuse põhjustanud probleemide kasv, mis on tingitud halbade laenude osakaalust portfellis. Panganduse krediidiriski mõjutavad kahte tüüpi tegurid: tegurid, mis mõjutavad krediidiriski süstemaatiliselt ja tegurid, mis mõjutavad krediidiriski mittedüstemaatiliselt. (Castro 2013: 4) Joonise 1 peal on välja toodud krediidiriski mõjutavad süstemaatilised ja mittedüstemaatilised tegurid. Selle abil peaks saama parema pildi mõjutavatest teguritest.

Joonis 1. Krediidiriski mõjutavad faktorid (autori koostatud Castro 2013: 4 põhjal)

Eelneva joonise paremaks mõistmiseks selgitab töö autor ka süstemaatilisi ja mittedüstemaatilisi tegureid täpsemalt. Vitor Castro (2013: 4, 8–10, 23) uuris enda uuringus krediidiriski mõjutavaid tegureid. Ta tõi välja järgnevad süstemaatilised makromajanduslikud tegurid: tööhõive määr, SKP kasvu aeglustumine, laenude intressimäärad ja inflatsioonimäär. Tööhõive määr on oluline tegur, sest kui näiteks töötus kasvab, on tõenäoline, et tekib juurde halbu laene, mis võivad jääda tasumata. Krediidirisk suureneb kui SKP kasv hakkab vähenema ja aktsia hinna indeksid hakkavad vähenema. Samuti suureneb krediidirisk siis kui töötuse määr ja intresside määrad hakkavad kasvavad. Laenude intressimäärad mõjutavad samuti krediidiriski,

sest kui laenul on kõrge intressimäär, siis see tõstab tõenäosust, et laen jääb tasumata, kuna inimene ei arvesta sellega piisavalt. Inflatsiooni mõju krediidiriski võib olla nii negatiivne kui ka positiivne, sest kasvav inflatsioon võib võla tasumist muuta lihtsamaks, kuna tegelik laenuväärtus väheneb. Kuid see võib ka vähendada laenaja võimet maksta laenu tagasi, kuna tema reaalne sissetulek samuti väheneb. Süstemaatilised poliitilised tegurid, mis mõjutavad krediidiriski, on võimul olevate jõudude vahetumine ja muudatused rahandus- ja maksupoliitikas. Võimul olevate jõudude vahetamine võib kaasa tuua muutusi riigi juhtimises, mis võivad avaldada tugevat mõju ka pangandusele. Samuti muudatused rahandus- ja maksupoliitikas võivad avaldada märkimisväärset mõju krediidiriskile. Kokkuvõttes järeldas ta, et enamike ilmnenud majanduskriiside puhul on olnud seos majandus-, finants- ja struktuuriliste nõrkuste vahel ning alati on eelnenud sellele muutused majanduslikus keskkonnas, mis mõjutanud majandust kasvutsüklitelt mõõnaperioodidele.

Eelnevalt välja toodud süstemaatilistele teguritele saab veel juurde lisada majandustsükli faasi ja tehnoloogia arengu. Panga tegevusele omavad need tegurid suurt mõju. Majandusliku keskkonna arengute jälgimine on oluline, et saaks vastavalt olukorrale tegutseda. Üldiselt on aga väliskeskkonnast tulenevaid riske pankadel endil raske juhtida, sest üks ettevõtte ei suuda vajalikul määral väliskeskkonda mõjutada. Küll on aga pankadel õigeaegse tegutsemisega võimalik negatiivset mõju vähendada. Tehnoloogia arenguga on samuti oluline kaasas käia. Läbi muutuva tehnoloogia tekib tihti peale uusi võimalusi riskide paremaks juhtimiseks ja avastamiseks, et neid saaks ennetada. (Riskid Eesti ... 2000: 165)

Aastal 2011 on uuritud krediidiriski mõjutavaid tegureid Balti riikides. Grigori Fainsteini ja Igor Novikovi uurimistööst selgus samuti (2009: 42–43), et makromajanduslikel teguritel on seos halbade laenude tekkega, tuues välja halbade laenude seose SKP muutustega ja suurte võlakoormuste seose halbade laenudega. Lisaks järeldasid nad, et rahanduses tehtud valed otsused tulevad nähtavale tavaliselt alles majanduslike mõõnaperioodide ajal ja seeläbi põhjustavad halbade laenude ja laenukahjumite kasvu. Samuti ei tule SKP languse mõju esile kohe, vaid ajalise nihkega, sest mõju hakkab avalduma alles mõne aja pärast. Seega võib järeldada, et muutustel majanduskeskkonnas ja finantskriisidel seos krediidiriski suurenemisega.

Mittesüsteematacilised isikulised tegurid on samuti olulised, sest laenu andes tuleb arvestada iga inimesega individuaalselt. Isikulised tegurid on näiteks inimese maksevõime, tema taust ja iseloom. Laenu andes on selge, et esmalt tuleb leida kinnitus, et kas isik on võimeline laenu tagasi maksma ja et ta sissetulek oleks stabiilne. Samuti oluline on teada inimese tausta ja iseloomu, sest kui inimesel on varasemalt olnud probleeme laenude tasumisega, siis on tõenäoline, et neid võib tekkida ka tulevikus. Juhul kui laen on antud ettevõttele on krediidiriski mõjutavad tegurid ettevõtte finantsseisund, ettevõtte rahaallikad ja üldine ettevõtte juhtimine. Ettevõtte finantsseisundit on oluline teada, sest kui firmal on varasemalt juba suuri laene võetud, siis veel juurde laenamine tõstab krediidiriski võimalikkust. Oluline on välja selgitada ettevõtte rahavood ja nende stabiilsus, sest kui firma sissetulek on ebastabiilne, siis tõstab see krediidiriski ohtu. Ettevõtete juhtide tausta uurimine on ka vajalik, sest kui ettevõtte juhtide taust on kahtlusi äratav, siis tuleks arvestada sellega kaasnevate ohtudega. (Castro 2013: 4) Laenude andmisel tuleb arvestada veel mitmete teiste teguritega. Seetõttu tuleb arvestada ja käsitleda iga indiviidi eraldi. Mart Sõrg on näiteks välja toonud järgnevad krediidiriski mõjutavad tegurid (Riskid Eesti ... 2000, 164):

- info kvaliteet,
- laenuvõtja usaldusväärsus,
- laenuvõtja rahavoo iseloom,
- laenu tagatis.

Nende tegurite paremaks mõistmiseks teeb töö autor välja toodud punktidest ka ülevaate. Info kvaliteedi probleemiga puutuvad pangad kokku iga päev. Tihti on nii, et laenusaajad tahavad laenuandjatele jätta endast paremat muljet, et saada laenu või saada seda parematel tingimustel. Kuna laenuandjaid on üldiselt palju, siis nende hulgas on ka tihti pettureid, kes esitavad valesid andmeid. Laenuandjate ülesanne on välja valida aga nii öelda maksejõulised laenajad, kellega probleeme ei teki ja laen saab tasutud. Sellest olenevalt tulebki esile info asümmeetria probleem ehk siis laenuandja informatsioon on tihti piiratud ja laenuandja võib tahtlikult esitada vale informatsiooni ja andmeid. Laenuvõtja usaldusväärseuse välja selgitamisel tuleb tihti arvestada laenuandja subjektiivset arvamust. Enamjaolt otsustavad laenuandjad kliendi poolt neile antud andmete põhjal ja vajadusel neid üle kontrollides või ka muudest kohtadest lisa otsides. Laenuvõtja rahavoo iseloomu kontrollitakse eelnevate rahaliste vahendite laekumiste

põhjal ja mida stabiilsem on laenusaaaja rahavoog, seda tõenäolisemaks saab pidada laenu tagasimaksmist. Laenutagatis on see, mille pank saab endale kui laenusaaaja ei maksa enda laenu tagasi õigeaegselt. Laenutagatised on näiteks maja, korter, maa, käendused või muu vara. Tihti on aga nii, et tagatiste väärtus aastatega muutub ja sellest olenevalt ei pruugi tihti laenutagatisest piisata kui laen jääb tasumata ja see on samuti krediidiriski ohu koht. (Koford 1997)

Varasemates lõikudes tõi töö autor välja krediidiriski mõjutavad tegurid. Autori arvates on olulisem arvestada mittesüsteemataalisi tegureid, sest neid saavad krediidiasutused ise mõjutada ja tähtis on käsitleda laenuaotlejaid individuaalselt, sest kõik inimesed on erinevad. Süsteemataalisi tegureid ei pea töö autor niivõrd oluliseks, sest neid ei saa pangad ise otseselt mõjutada, kuid nendega arvestamine on siiski oluline. Järgnevatel lõikudes räägib autor sellest, kuidas pangad saaksid krediidiriski hinnata ja maandada, eesmärgiga leida üles kitsaskohad ja ideed nende muutmiseks.

Kõige levinum probleemide ja riskide allikas krediidiasutustele on laenukahjumid, mis tekivad halbadest laenudest. Krediidiriski tulemus saab olla ainult kahjum või miinusesse jäämine tehinguga. Kuna laenu andmisega tegelevatel krediidiasutustel on krediidiriski vältimine välistatud, siis nende ülesanne on hoida krediidiriski võimalikult madalal tasemel. Krediidiriski vältimiseks on variant laene üldse mitte väljastada, aga see ei oleks pankade jaoks võimalik, sest laenud moodustavad nende tegevusest enamiku. Seega tuleb otsida mooduseid krediidiriski maandamiseks. Majandusteadlased ja finantsasutused on krediidiriski maandamiseks leidnud palju erinevaid võimalusi. Meir Kohn (2004: 581) on välja pakkunud neli moodust, mille abil krediidiriski alandada:

- ettevaatlikkus (*care*),
- hajutamine (*diversification*),
- riskikindlustus (*hedging*),
- omakapital (*capital*).

Ettevaatlikkus laenu andmisel on esmatähtis. Tavaliselt kavatsevad laenu saajad laenu ära maksta. Vahest võib esineda ka pettureid, aga see on pigem harva esinev. Peamine maksete katkemine või mitte tasumine hakkab ilmnema siis, kui laenusaaaja muutub

maksejõuetuks, näiteks kui kaotab töökoha. Sellepärast on laenuandjatel oluline uurida laenu taotleja tausta põhjalikult. Õiglane ja realistlik kliendi hindamine on alus sellele, et vältida halbu laene. Standardselt küsitakse laenuaotlejalt informatsiooni tema sissetulekute kohta, et teada saada kui stabiilsed rahavood tal on. Samuti uuritakse panga väljavõtteid. Tihti küsitakse ka täiendavaid küsimusi töökoha ja perekonnaseisu kohta. Hiljem tehakse üldiselt ka eraldi ülevaatus esitatud andmete õigsuse kontrollimiseks. Suuremates krediidasutustes kasutakse kliendi hindamiseks ka krediidireitingu agentuuride abi. Kliendile tehtava põhjaliku analüüsi abil on võimalik välja selgitada potentsiaalselt ohtlikud kliendid, kes on rohkem riskialtid ja kellele laenu andmist tasuks vältida. (Kohn 2004: 581)

Eraisikute ja ettevõtete krediidiriski tekkimise võimalikkuse avastamiseks ja välja selgitamiseks on loodud erinevaid viise ja mudeleid. Üks tuntud mudel on 5 C mudel, mille abil hinnatakse tulevast klienti enne laenu andmist. 5 C mudel koosneb viiest tegurist ja need on iseloom (*the character*), kapital (*the capital*), pädevus (*the capacity*), tagatis (*the collateral*) ja majanduslikud tingimused (*the economic conditons*). Iseloomu all mõeldakse kliendi võimet ja soovi laenu tagasi maksta, samuti sisaldab see taustakontrolli. Kapitali all peetakse silmas seda, et kui suur on ettevõtte hetkel olev kogukapital ja kui suur osakaal on sellest võetaval laenul. Juhul kui laenu osakaal on väga suur, siis on tõenäolisem, et ettevõttel võib laenu tasumisega tekkida raskusi. Pädevuse all mõistetakse laenu saaja võimalust laenu tasuda ja vaadatakse eelnevaid rahavooge. Tagatise all vaadatakse üle pakutavad tagatised ja hinnatakse neid. Tingimuste all vaadatakse üle mis eesmärgil laen võetakse ja pannakse paika laenu üldised tingimused nagu näiteks intressimäär. Nende viie teguri abil hinnatakse kliendi võimekust võetud laenu tagasi maksta. (Moti *et al.* 2012: 101)

Pangad on hakanud viimastel aastakümnetel looma ka enda krediidiskooringu mudeleid. Krediidiskooringu mudelite kaudu on laenuandjad hakanud rohkem läbi viima põhjalikke andmepõhiseid analüüse krediidiriski hindamiseks. Laenuaotlejatelt küsitakse palju erinevaid küsimusi, mille põhjal pannakse paika konkreetne hinnang. Standardselt küsitakse laenuaotlejalt informatsiooni tema sissetulekute kohta, et teada saada kui stabiilsed rahavood tal on. Mida suuremad sissetulekud, seda parem hinnang antakse. Samuti, mida stabiilsem on olnud rahavoog, seda parem hinnang antakse. See

selgitatakse välja läbi panga väljavõtete. Ka vaadatakse inimese väljaminekuid kuude lõikes, et teada saada palju raha jääb tal alles kuu lõpuks. Tihti küsitakse ka täiendavaid küsimusi töökoha kohta ja perekonnaseisu kohta. Lõpus määratakse krediidiskoor, mille põhjal otsustatakse, kas anda laenu ja mis tingimustel. Liran Einav, Mark Jenkins ja Jonathan Levin leidsid enda uuringus, et põhjaliku krediidiskooringu abil on krediidirisk madalam ja krediidiskooringu abil saab laenudele määrata erinevamaid tingimusi. Näiteks madala krediidiskoori saanud laenudele määrata rangemad tingimused. (Einav *et al.* 2013)

Järgmine tõhus võimalus krediidiriski vähendamiseks on riski hajutamine. Hea viis on seada maksimaalne summa, mida ühele kliendile laenatakse. See summa peaks olema mõistlik ja arvestama panga kogukapitali. Tavaliselt on see summa maksimaalselt 15% panga kogukapitalist, mida antakse ühele kliendile. Mida väiksem on ühele kliendile antav summa, seda parem, sest see vähendab võimalikku riski. Ettevõtete puhul on mõistlik jälgida ka seda, et liiga palju laene ei läheks ühte ja samasse tööstusharusse. Kui suur osa laene on antud ühele tööstusharule ja osal ettevõtetel antud tööstussektoris hakkavad tekkima makseraskused, siis kasvab tõenäosus, et mõndadel teistel tööstusharus olevatel ettevõtetel võivad tekkida samuti raskused. (Kohn 2004: 583)

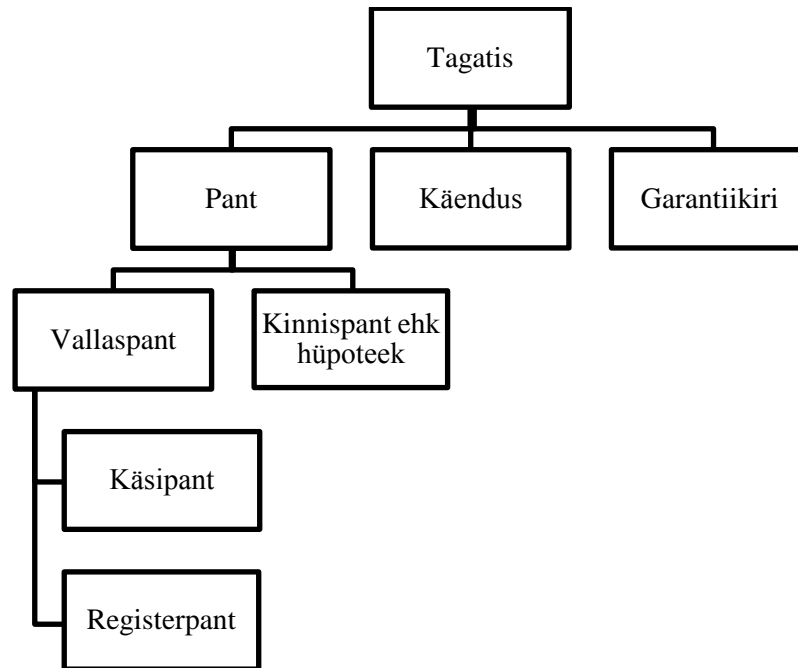
Riskikindlustus on samuti meetod krediidiriski vähendamiseks. Riskikindlustus tähendab riski müümist kolmandale osapoolle. Selle meetodi abil muutub laen panga jaoks põhimõtteliselt riskivabaks, aga ka saadav kasum muutub minimaalseks või üldse olematuks. Peamised riski ostjad on kindlustusfirmad. (Kohn 2004: 585)

Omakapitali osakaalul on samuti oma roll riski maandamisel. Kui pangal on piisavalt omakapitali, siis läbi selle saab üle elada mingi osa halvadest laenudest ja vältida pankrotti minemist. Mida suurem omakapitali osakaal, seda kindlamalt on raha pangas tagatud. Pangad üritavad seda osakaalu hoida aga võimalikult madalana ja samas piisavalt kõrgena. Pangad üldiselt tahavad hoida enamiku rahast liikumas, et tekiks võimalikult palju tulu, sest raha seismas hoida ei taheta. Keskmise pankade omakapitali osakaal on üpris madal ja see on umbes 5% kogukapitalist. (Kohn 2004: 586)

Tirlea Mariana Rodica (2011: 436) on oma uurimistöös krediidiriski maandamiseks ja majandusliku võimekuse suurendamiseks toonud välja järgmised viisid, millele tähelepanu pöörata:

- panga piisav ettevaatlikkus,
- teave kliendi kohta,
- rahareservi loomine,
- laenude tagatised.

Mitmel punktil siin on seos ka eelnevates lõikudes kirja panduga, kuid Tirlea Mariana Rodica tööst saab juurde lisada siiski mõned ideed, näiteks kui pangal on laenuaotlejate hulk suur, siis tasub laenusajaid selekteerima hakata, sest kõikidele pole mõistlik enam laenu anda. Seeläbi jätta alles ainult paremad laenud, mis pole nii riskantsed. Samuti tasub jälgida üldist majanduslikku olukorda riigis. Kui majanduse seis on kehv, siis on mõistlik anda välja vähem laene ja leida üles võimalikult riskivabad tehingud. Samuti võiks suhelda periooditi klientidega ja uurida, kuidas neil laenu maksmine kulgeb või ega mingeid raskusi tekkinud pole. Vajadusel näiteks pakkuda maksepuhkust, eesmärgiga hoida kliendiga häid suhteid ja et klient ikka üritaks laenu tasuda, ning veenduda, et ta raskuste tekkimisel kuhugi ära ei kaoks. Mõistlik viis on riskide maandamiseks ka eraldi rahalise reservi loomine, mida kasutada hädaolukordades. Tagatise nõudmine kliendilt on samuti väga tõhus viis krediidiriski maandada, tagatise kaudu on pangal võimalus saada enda laenatud raha tagasi või vähemalt mingi osa sellest. (Rodica 2011: 436) Kui otsustada kliendile laenu anda, siis laenule tagatise nõudmine on üks kindlamaid meetodeid tulevase krediidiriski maandamiseks. Tagatise liike on erinevaid. Järgnev joonis annab ülevaate tagatise võimalustest. (Roos *et al.* 2014: 379)

Joonis 2. Tagatiste liigid (autori koostatud Roos *et al.* 2014: 379 põhjal)

Joonise 2 paremini mõistmiseks seletab töö autor erinevad tagatiste liigid lahti. Pant on laenaja omand ehk pandiesemeks saab olla pantijale kuuluv vara. Pant jaguneb vallaspandiks ja kinnispandiks ehk hüpoteegiks. Vallaspandi allaliikideks on käsipant ehk otsene pant ja registerpant ehk kaudne pant. Käsipant on pandi esemeks olev vallasasi ise või asja olemasolu kinnitav dokument. Registerpant on näiteks patent, mootorsõiduk, õhusõiduk või kaubamärk. Registerpant peab olema kantud registrisse ja mille andmed on avalikult kättesaadavad. Kinnispant ehk hüpoteek on kinnistusraamatusse kantud kinnisasja pant. Hüpoteekideks on näiteks maa, korter, maja. Hüpoteekidelt nõutakse üldjuhul ka nende kindlustamist. Käendus on käendaja poolt antud tagatis ehk kui laenu saaja ei maksa enda võetud laenu tagasi, siis käendaja võtab endale kohustuse laen tasuda, samuti ka laenuga tekkivad intressid ja muud kohustused. Garantiikiri on ettevõtte poolt tagatud tagatis. Garantii andja on võtnud endale sellega kohustuse vajadusel tasuda võlgniku laenuvõlg teatud summa ulatuses. Pangal on probleemide ilmnemisel õigus määratud summa välja nõuda garantii andja arvelduskontolt või läbi muude varade. (Roos *et al.* 2014: 379)

Régis Blazy ja Laurent Weill uurisid 2006. aastal tagatise olemasolu mõju tagasimaksmisele. Nende andmed põhinevad kolmel suuremal Prantsuse pangal ja nad arvestasid laene, mis olid suuremad kui sada tuhat eurot. Nende valimis oli 386

raskustesse sattunud ettevõtet Prantsusmaalt ja kasutati 735 krediidiliini andmeid. Valimis tegid nad ka korrekture ja eemaldasid puuduliku informatsiooniga krediidiliinid ja alles jäi 564 krediidiliini. Kokkuvõttes nad leidsid, et tagatise olemasolu vähendab võimalust, et laen jääb tasumata. Nad tõid välja ka selle, et loeb ka tagatise tüüp, sest kõik tagatised ei ole sama mõjuga. Nad leidsid, et kõige parem tagatis on garantiikirjad ettevõtelt ja seletasid seda sellega, et sel juhul on tagatiseks reaalne raha toimivatelt ettevõtelt. Teise koha vääriliseks said liisingud, sest liisitud vara jääb nii kaua panga omandiks kui laen on tasutud. Kolmanda koha said hüpoteegid, kuna neil püsib vara väärtus kõige kindlamalt. Kõige kehvema hinnangu said eraisikute garantiid ja pikaajalised varad, hüpoteegid välja arvatud. Seda sellepärast, et eraisikute garantiide puhul võib garant olla jagatud mitmetele erinevatele laenudele ja hiljem tuleb seda jagada. Teiste pikaajaliste varade puhul, välja arvatud hüpoteekide, toodi välja see, et nad pole tihti peale eriti väärtuslikud või siis nende väärtus on kiiresti muutuv. Samuti soovitasid nad võtta mitmeid erinevaid tagatiseid, näiteks hüpoteeki ja garantiid mõlemad. Seda seetõttu, et kui ühest kohast ei saa mingil põhjusel raha kätte, siis on olemas ka teine variant ehk hajutada tagatise riski erinevate tagatistega. Pikkade laenude puhul on hea idee ka aeg-ajalt tagatiste väärtusi üle hinnata ja vajadusel küsida kliendilt midagi juurde puudu oleva summa ulatuses. (Blazy, Weill 2006: 11, 15–16)

Krediidiriski leevendamiseks on üks moodus määrata suurema riskiga klientidele kõrgemaid intressimäärasid. Kliendid jagatakse üldiselt madalasse riskigruppi ja kõrgesse riskigruppi. Antavatele laenudele intressi määramisel arvestatakse üldiselt mitmeid erinevaid tegureid. Peamised tegurid mida arvestatakse on tagasimaksmise tõenäosus, võimaliku tagasisaadava summa osakaal laenust, kui laenu tagasi ei maksta (arvestades tagatist), tõenäosust ning riskipreemiat. Riskipreemia on intressi osa, mis pannakse laenule juurde, olenevalt sellest kui riskantseks pank klienti hindab. Riskantsetele klientidele kõrgema intressi määramine tagab selle, et kui mõni klient ei suuda laenu tagasi maksta, siis teiste kõrgemate intressidega laenudega nad korvavad kaotatud rahasummat. (Kohn 2004: 583)

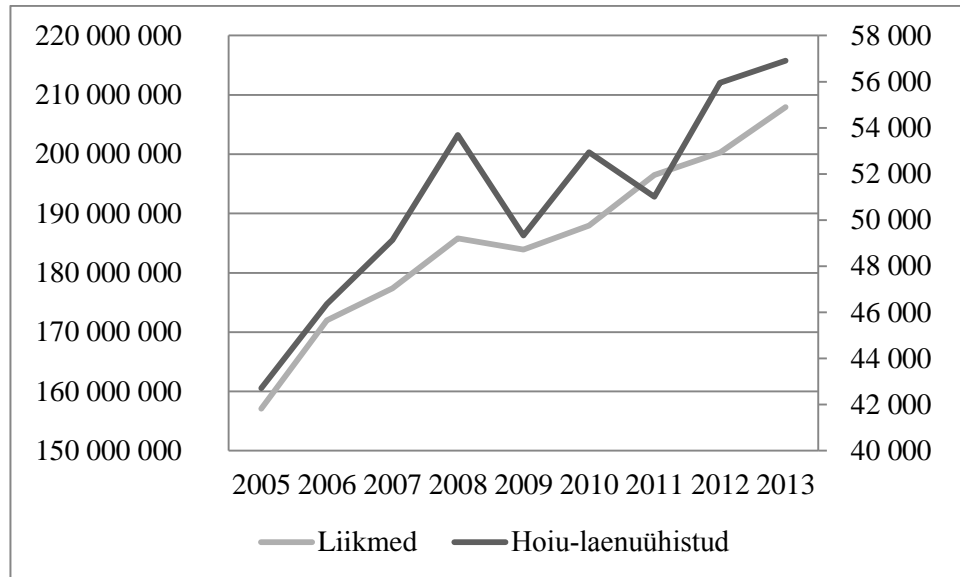
Krediidiriski on võimalik vähendada ka tekkinud problemlaenudele suurema tähelepanu pööramisega ja nendega tegelemisega tõhusamalt. Problemlaen on laen, mis pole õigeaks tähtjaks tasutud. Problemlaenudega aktiivselt tegeledes on võimalik

vähendada laenukahjumit. Probleemlaenude juhtimise ja neile süsteemselt lähenemisega on võimalik laenatud summa tagasi saada. Probleemlaenu tekkimisel on oluline laenu saajaga kontaktis püsida ja uurida, mis põhjustel ta laenu enam tasuda ei suuda. Võimalusel muuta laenu tingimused selliseks, et need võimaldaks kliendil raha siiski edasi tasuda. Näiteks muutes igakuist tagasimakse summat või vajadusel pakkuda mõneks ajaks maksepuhkust. (Krukhmal, Kryklii 2014)

Selles alapeatükis rääkis töö autor krediidiriski maandamise võimalustest. Kokkuvõtvalt leiab töö autor eelnevale teooriale ja isiklikule arvamusele tuginedes, et parim viis halbade laenude vältimiseks on koostada laenuaotlejale enne laenu andmist põhjalik taustauuring ning laenu tasumise kindlustamiseks nõudma laenuaotlejalt ka tagatist. Taustauuringut on vaja selleks, et välja selgitada isiku maksevõime ja tagatist selleks, et laen oleks tagatud.

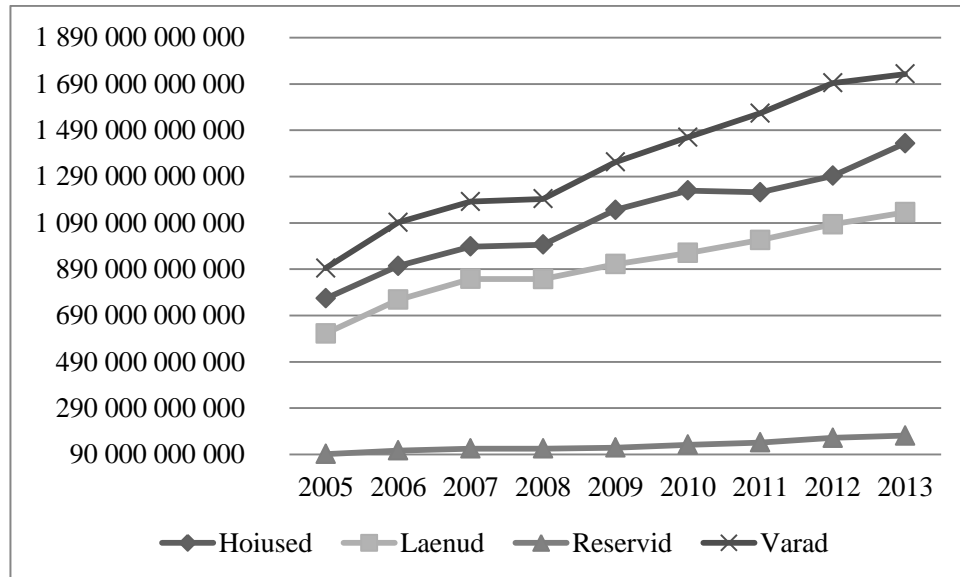
1.3. Krediidiriski juhtimise spetsiifika hoiu-laenuühistutes

Käesoleva töö paremaks mõistmiseks alustab autor hoiu-laenuühistute üldise spetsiifika selgitamisega. Hoiu-laenuühistuid tuntakse maailmas kui ühistulisi rahaasutused, mis pakuvad oma liikmetele erinevaid finantsteenuseid. Peamised pakutavad teenused on hoiused ja laenud. Lisaks neile teenustele pakutakse kõrgemalt arenenud hoiu-laenuühistutes tihti ka garantiisid, kindlustust, liisinguid ja faktooringuid. Suuremate hoiu-laenuühistute teenuste valik on üldjoontes sarnane kommertspankade omale. (Mis on ... 2015) Üle kogu maailma on tegutemas rohkem kui 56 000 hoiu-laenuühistut, mis asuvad 103 erinevas riigis. Kõikide hoiu-laenuühistute peale on kokku umbes 208 miljonit liiget. Liikmete arv liigub kasvavas trendis, sest hoiu-laenuühistute populaarsus üle maailma on aina kasvav. (International Credit ... 2015) Sellest parema pildi saamiseks on autor koostanud mõned joonised. Järgnevatel joonistel on näha hoiu-laenuühistute populaarsuse kasvu trende.

Joonis 3. Hoiu-laenuühistute ja nende liikmete arv maailmas aastatel 2005–2013 (autori koostatud International Credit ... 2015 põhjal)

Eelnevalt jooniselt on näha, et hoiu-laenuühistute koguarv on aastatel 2005–2013 selgelt kasvanud. Hoiu-laenuühistuid on sellel perioodil juurde tekkinud üle kümne tuhande. Sellest võib järeldada hoiu-laenuühistute populaarsuse kasvu ning samuti ka seda, et nende vastu on inimeste poolt nõudlust. Hoiu-laenuühistute liikmete arv on samuti märgatavalt kasvanud aastatel 2005–2013. Liikmeid on sellel perioodil juurde tulnud umbes 50 tuhat. Võib öelda, et inimesed on leidnud hoiu-laenuühistute näol alternatiivse variandi kommertsbankadele. Järgneval joonisel on välja toodud kogu maailma hoiu-laenuühistute hoiuste, laenude, reserve ja varade maht aastatel 2005–2013 dollarites.

Joonis 4. Maailma hoiu-laenuühistute hoiuste, laenude, reserve ja varade maht aastatel 2005–2013 dollarites (autori koostatud International Credit ... 2015 põhjal)

Sellelt jooniselt saab näha, et hoiuste, laenude, reserve ja varade koguarv on samuti kasvanud. Seda võib pidada ka loogiliseks, sest kui tekib juurde uusi hoiu-laenuühistuid ja liikmeid, siis sellest tingituna võibki eeldada, et ka hoiuste, laenude, reserve ja varade arv kasvab. Nende eelnevalt lisatud jooniste abil peaks olema põhjendatud see väide, et hoiu-laenuühistute populaarsus viimastel aastatel on kasvanud.

Tihti ei tee inimesed tavalistel kommertsbankadel ja hoiu-laenuühistutel vahet, sest nad pakuvad üldjoontes sarnaseid tooteid ja teenuseid. See väide pole tõene kuna neil on mitmeid erinevusi. (Pritchard 2015) Esimene peamine erinevus on see, et hoiu-laenuühistud ei ole kasumile orienteeritud institutsioonid. Teine peamine erinevus on see, et hoiu-laenuühistud on liikmetele keskendunud institutsioonid ehk hoiu-laenuühistut omavad ja haldavad tema liikmed, mitte ei ole omanikeks aktsionärid, nagu on kommertsbankadel. Kõik inimesed, kes on astunud hoiu-laenuühistu liikmeks, on ka hoiu-laenuühistu omanikud ja neil on samuti õigus otsustada hoiu-laenuühistu edaspidise tegevuse üle. Nendest kahest suurimast erinevusest tingituna saavad hoiu-laenuühistud pakkuda oma liikmetele nii kõrgemaid hoiuste intressimäärasid, paremaid laenude intressimäärasid kui ka soodsamaid teenustasusid. Kuna hoiu-laenuühistud on liikmetele orienteeritud institutsioonid, siis nende teenindus on tihti liikmetele meelepärane ja paindlik. Lisaks nendele eespool mainitud mõjuritele on hoiu-

laenuühistud oma liikmete tegevustega tihti kursis ning saavad igapäevaste soovidele läheneda personaalselt. (Colley 2015)

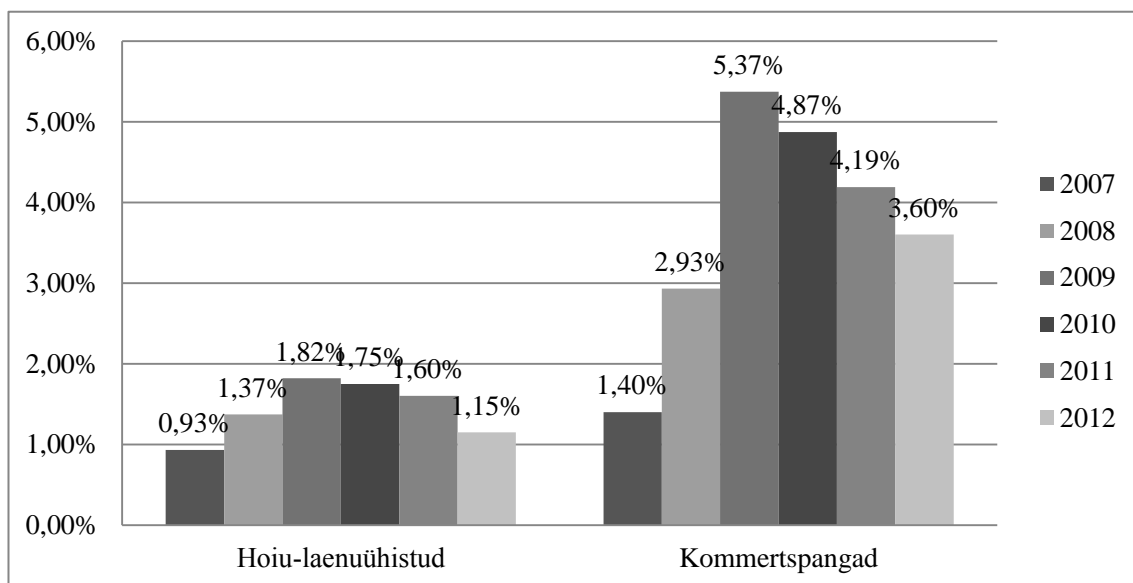
Hoiu-laenuühistutel on ka puuduseid. Peamine kitsaskoht on see, et võrreldes kommertspankadega ei paku nad nii palju erinevaid võimalusi ja teenuseid. Teine miinus on see, et nad ei ole nii kättesaadavad kui kommertspangad ehk tihti on ainuke võimalus rahaasju ajada kontorites, mida leidub üpris vähe. Kolmas miinus on see, et enamikel hoiu-laenuühistutel puudub internetipanga võimalus, kus saaks korraldada ja vaadata enda rahaasju. (Colley 2015) Antud osa paremini mõistmiseks on käesoleva töö autor välja toonud hoiu-laenuühistuid, kommertspankasid ja teisi väikelaenu pakkuvaid institutsioone võrdleva joonise. Järgneval joonisel on välja toodud nende peamised erinevused.

Tabel 1. Hoiu-laenuühistute, kommertspankade ja teiste väikelaenu pakkujate võrdlus

	Hoiu-laenuühistud	Kommertspangad	Teised väikelaenu pakkujad
Struktuur	Liikmete omanduses olev ühistu, mis pole kasumile orienteeritud. Peamiselt rahastatud liikmete hoiustest.	Kasumile orienteeritud institutsioonid, mis on aktsionäride omanduses.	Institutsioonid, mis on rahastatud väikelaenudest, toetustest või investorite poolt.
Liikmed, kliendid	Oluline on liikmete seotus, näiteks elukoha, töökoha või usu järgi.	Tavaliselt keskmise või kõrgema sissetulekuga kliendid. Pole kitsendusi ega piiranguid klientidele.	Tavaliselt madala sissetulekuga inimesed.
Juhtimine	Hoiu-laenuühistute liikmed valivad endale juhatuse liikmed. Igal liikmel on valimistel üks hääl.	Aktsionärid valivad palgalise direktori. Häälte kaal oleneb aktsionäri aktsiate arvust.	Institutsioone juhivad palgatud direktorid.
Tulu	Kasum rakendatakse üldiselt uute toodete ja teenuste arendamiseks või siis laenude või hoiuste intressimäärade paremaks muutmiseks.	Aktsionärid saavad tulu sõltuvalt enda aktsiate arvust.	Kasum läheb reservidesse või jaotatakse investorite vahel.
Teenused	Mitmed erinevad finantsteenused, peamiselt hoiused, laenud, ülekanded ja kindlustus.	Lai valik erinevaid finantsteenuseid, samuti investeerimisvõimalused.	Keskendunud väikelaenude pakkujatele.
Teenuste kättesaadavus	Keskmine, olenevalt asukohast.	Väga hea.	Keskmine.

Allikas: (What is ... 2015)

Hoiu-laenuühistute eesotsas on juhatus, kes on valitud nõukogu poolt. Hoiu-laenuühistu nõukogusse saavad kandideerida kõik hoiu-laenuühistu liikmed arvestades põhikirjalisi piiranguid. Nõukogu valimised toimuvad üldkoosolekul ja hääletamisel on igal liikmel üks hääl, olenemata tema osakapitali suurusest. Tänu sellele saavad hoiu-laenuühistud areneda demokraatlikult ja arvestavad liikmete enamuse otsust. Hoiu-laenuühistute eesmärk on toetada ja aidata enda liikmeskonda läbi koostöö ja erinevate tegevuste. Kuna hoiu-laenuühistute eesmärk ei ole kasumi teenimine, siis lähtutakse teenuste pakkumisel enda finantsvõimekusest ja ei võeta arutult suuri riske. Sellest tingituna on ühistud tihtipeale stabiilsed ka keerulistes majandusolukordades, mida tõestab järgmine joonis. (Mis on ... 2015) Järgneval joonisel olev uuringu materjali on läbi viinud Ameerika Ühendriikide Hoiu-laenuühistute Rahvusliku Assotsiatsioon (Credit Union National Association – CUNA) ja põhineb Ameerika Ühendriikide hoiu-laenuühistutel ja pankadel.

Joonis 5. Hoiu-laenuühistute 60+ päeva tasumata laenude osakaal ja kommertspankade 90+ päeva tasumata laenude osakaal aastatel 2007–2012. (Schenk 2015)

Eelneva joonise abil saab järeldada, et hoiu-laenuühistutes on vähem probleeme tasumata laenudega kui kommertspankades. Kui hoiu-laenuühistutes on tasumata laenude osakaal olnud stabiilne ja kõikunud ühe protsendi vahel, siis kommertspankades see nii olnud pole ja majanduskriisi aastatel kerkis tasumata laenude osakaal mitu korda. Siit võib järeldada seda, et hoiu-laenuühistutes on riskide juhtimine heal tasemel.

Kuigi hoiu-laenuühistud tegutsevad samal pangandusturul nagu tavalised pangad, ei kehti neile samad riiklikud regulatsioonid, sest neil on teistsugune struktuur. Sisemine kord ja meetodid erinevad samuti tavalistest pankadest. Sellest olenevalt ei ole hoiu-laenuühistute riskide juhtimine sageli nii reguleeritud ja struktureeritud kui kommertspankadel. Kindlate regulatsioonide puuduse tõttu on osad hoiu-laenuühistud ka pankrotti läinud, sest ei ole osanud enda riske ja ohte õigesti määratleda ja arvestada. Riskide juhtimine hoiu-laenuühistutes on tihedalt seotud nende arenguetappidega. Mida kõrgemasse arenguetappi hoiu-laenuühistu on jõudnud, seda professionaalsemalt ja kõrgemaid standardeid järgides on korraldatud ka riskide juhtimine. Hoiu-laenuühistute arenemine uuele arengutasemele, millega kaasneb ka teenuste ja tegevuste kasv, viib nii mõnigi kord uute regulatsioonide kasutuselevõtmiseni. Kõrgelt arenenud ühistupanganduse süsteemidega riikides kehtivad hoiu-laenuühistutele üldiselt samad regulatiivid nagu tavapankadele väheste eranditega. (Kaupelytė, McCarthy 2006: 179–180)

Hoiu-laenuühistute Maailmanõukogu (World Council of Credit Unions – WOCCU) on ülemaailmne hoiu-laenuühistuid toetav ja ühendav organisatsioon. WOCCU eesmärk on edendada hoiu-laenuühistute arengut ja anda inimestele juurdepääs kvaliteetsetele ja taskukohastele finantsteenustele. Samuti teeb WOCCU koostööd riikide valitsustega, kes on liitunud antud organisatsiooniga eesmärgiga arendada hoiu-laenuühistute õigusakte, reguleerimist ja nende järelevalvet. WOCCU tehnilised abiprogrammid tutvustavad hoiu-laenuühistutele uusi meetmeid ja tehnoloogiat, et tugevdada ja tõsta juhtimise taset ning finantstulemusi. WOCCU leiab, et lisaks kasvanud finantsvõimekusele saavad hoiu-laenuühistud, kes tegutsevad vastavalt finantssektori regulatiividele ja järelevalvele endale ka kindlustunnet ja usaldusväarsust. Selle tulemusena kasvab tihtilugu ka hoiu-laenuühistute liikmete ning hoiuste arv. (Technical Guide ... 2008) Riskide juhtimise ja hindamise läbiviimine algab juhtkonnast, kes hoiu-laenuühistuid korraldavad. Nemad vastutavad ka tuleneva edu või edutuse korral. Et kasvada ja areneda peaksid hoiu-laenuühistud järgima järgnevas loetelus olevaid nõuandeid (Raymond, Schroeder 2012: 253):

- riskide juhtimise protsessi olemasolu ja selle rakendamine, et juhtida hoiu-laenuühistu majandamist ja kapitali kasvu;
- stressi- ja šokktestide kasutamine, et hinnata äriotsuste riske ja mõju.

- Baseli metoodikate kasutusele võtmine, et parendada riskijuhtimise kvaliteeti
- Allkomitee loomine riski ja kapitali kontrollimiseks, mis koosneb juhatuse liikmetest ja on vastutav riski kontrollifunktsioonide üle.

Kõik need tegurid on olulised kvaliteetsema riskijuhtimise saavutamiseks. Riskide juhtimine algab kindla süsteemi loomisest ja selle järgimisest. Aegajalt stressitestide läbiviimine on samuti oluline minimeerimaks riske ja ohte ning tagamaks ettevõtte pikaajalisi eesmärke. Lisaks tuleb järgida vajamineva kapitali nõudeid vastavalt regulatsioonide raamistikule. Kõikidele kõrvalekalletele ja ohtudele tuleks pöörata tähelepanu ja hinnata nende mõju. Piisava kapitali ja nõuete tagamine kindlustab järjepidevuse ja vankumatuse ning võimaldab kasvada paremaks finantsasutuseks. (Raymond, Schroeder 2012: 253) Võib öelda, et arenenud hoiu-laenuühistute riskide juhtimine on üsna sarnane kommertsbankade omale. Siit saab tuletada seda, et arengujärgus olevad hoiu-laenuühistud peaksid samuti riskide juhtimise protsesside arendamisel lähtuma kommertsbankadest.

Augustine Dele Domingo ja Somanadevi Thiagarajan viisid 2014. aastal Kesk-Ameerika riigi Belize hoiu-laenuühistutes läbi uuringu krediidiriski kohta. Nad uurisid kui suur probleem on krediidirisk Belize hoiu-laenuühistutes. Selgus, et tasumata laenude osakaal on väga väike ning varade osakaal on järjepidevalt kasvav. Seda seetõttu, et hoiu-laenuühistud analüüsivad iga laenaja maksevõimet põhjalikult enne laenu andmist. Samuti viisid nad läbi küsitluse nende hoiu-laenuühistute liikmete seas ning sealt osutus, et ühistute liikmetel on moraalne kohustus maksta tagasi enda võetud laenud, sest ka nemad on hoiu-laenuühistu omanikud ja neil on oma osa ühistu edus või ebaedus. Lõpetuseks nad järeldasid, et Belizes on riskijuhtimine piisavalt adekvaatne ja efektiivne ning selle riigi hoiu-laenuühistutel pole probleeme finantsstabiilsusega. (Domingo, Thiagarajan 2014: 19)

Selles alapeatükis avas käesoleva töö autor hoiu-laenuühistute krediidiriski juhtimise spetsiifikat võrreldes kommertsbankadega. Esitletud sai hoiu-laenuühistute sektori arengut nii liikmete arvu, hoiu-laenuühistute üldarvu kui ka muude tegurite abil. Antud alapeatükis sai võrreldud hoiu-laenuühistuid kommertsbankadega ja teiste väikelaenu pakkujatega. Lisaks sai käsitletud Hoiu-laenuühistute Maailmanõukogu (WOCCU)

tegevusi ja eesmärgke. Samuti sai toodud näide Belize hoiu-laenuühistute krediidiriski uuringust.

Kokkuvõtvalt oli teoreetilise osa eesmärk anda lugejale mõista krediidiriski olulisusest, krediidiriski hindamise võimalustest ja krediidiriski spetsiifikast hoiu-laenuühistute lõikes. Järgmises peatükis hakkab käesoleva töö autor läbi empiirilise analüüsi välja selgitama krediidiriski probleemi mõju Eesti Hoiu-laenuühistutele.

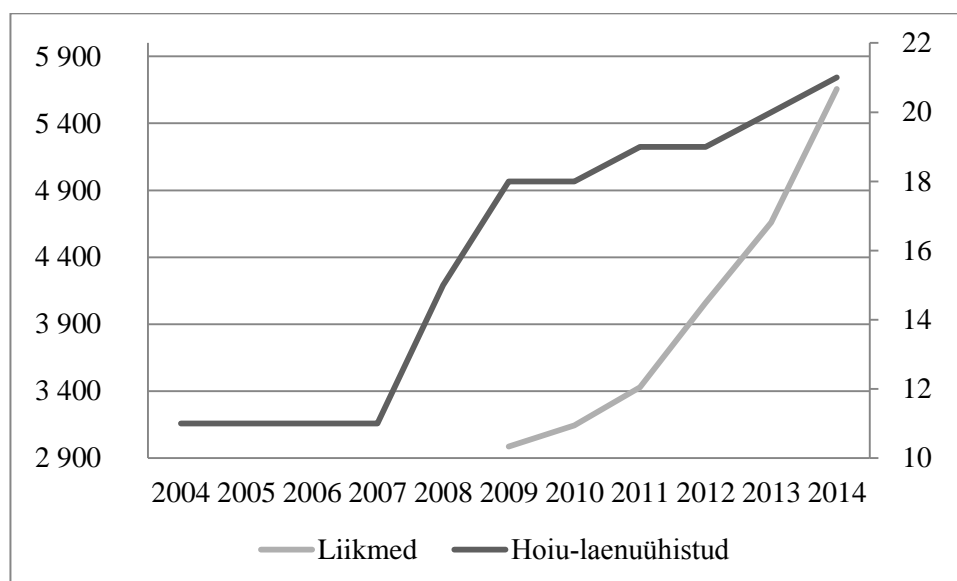
2. KREDIIRISKI HINDAMINE JA MAANDAMINE EESTI HOIU-LAENUÜHISTUTES – EMPIIRILINE ANALÜÜS

2.1. Ülevaade Eesti hoiu-laenuühistute sektorist

Eestis asutati esimene hoiu-laenuühistu 1902. aastal professor Jaan Tõnissoni eestvedamisel. See asutati Tartus ja nimeks sai Tartu Eesti Laenu- ja Hoiu Ühisus. Ühistu loomise eesmärk oli rahvusliku kapitali suunamine Eesti rahva hüvanguks. Esimese maailmasõja alguses oli Eestis 84 hoiu-laenuühistut ja nende turuosa moodustas 52% kogu pangandusturust. (Hoiu-laenuühistud Eestis 2015) Nõukogude ajal hoiu-laenuühistud likvideeriti ja varad natsionaliseeriti. Sellega seoses Eesti hoiu-laenuühiste areng peatus. (Kehtna Hoiu-laenuühistu ... 2015) Pärast Nõukogude aega hakkasid hoiu-laenuühistud Eestis uuesti tegevust alustama. Esimene taasiseseisvunud Eesti hoiu-laenuühistu loodi 1990. aastal Märjamaal kui alustas tegevust Lääne Hoiu-laenuühistu, mis tegutseb endiselt. Järgmised hoiu-laenuühistud avati 1992. aastal kui asutati Leie Hoiu-laenuühistu ja Kambja Hoiu-laenuühistu, mis samuti tegutsevad ka praegu. Järjepanu hakkas hoiu-laenuühistute arv uuesti kasvama ja tänaseks on neid Eestis äriregistri andmetel 21. (HLÜ'd Eestis 2015)

Eesti inimeste seas levib arvamus, et hoiu-laenuühistud on vanaaegsed rahaasutused ning nad ei sobi tänapäeva maailma. Hoiu-laenuühistud on hakanud seda väidet aga ümber lükkama erinevaid võimalusi kasutades ning viimastel aastatel on hoiu-laenuühistute populaarsus tänu sellele kasvama hakanud. Inimesed on aru saanud, et hoiu-laenuühistud pakuvad enamjaolt samu finantsteenuseid, mida ka tavalised kommertspangad, kuid soodsamatel tingimustel. Sellest olenemata on Eesti hoiu-laenuühistute turuosa võrreldes kommertspankadega endiselt väga väike, kuid vaikselt on see siiski kasvamas. Seda kinnitab see, et hoiu-laenuühistute arv kui ka liikmete on aasta-aastalt kasvanud. (Mis on ... 2015) Illustreerimaks seda on töö autor koostanud

mitu erinevat joonist. Joonisel 7 on näha Eesti hoiu-laenuühistute koguarvu kasv aastatel 2004–2014.

Joonis 6. Eesti hoiu-laenuühistute arv aastatel 2004–2014 ja liikmete arv aastatel 2009–2014 (autori koostatud e-äriregister 2015; Hoiu-laenuühistute koondbilanss ... 2014 põhjal)

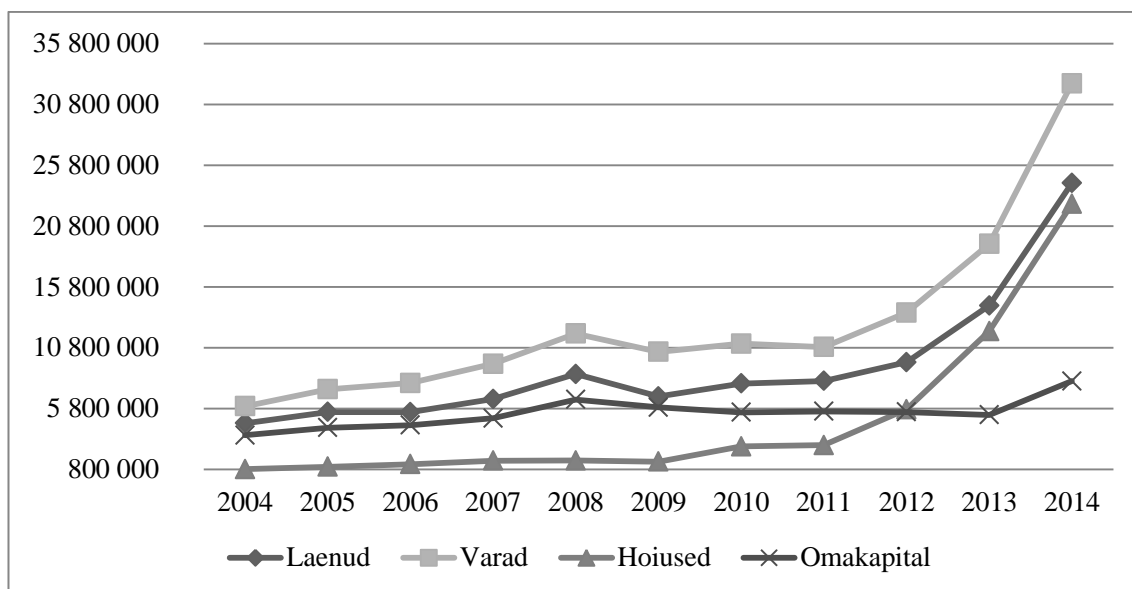
Eelnevalt jooniselt saab välja lugeda, et hoiu-laenuühistute arv on perioodil 2004–2014 kasvanud kümne võrra ehk peaaegu kahekordistunud. Eesti hoiu-laenuühistute arengu seisukohalt on see hea märk, et hoiu-laenuühistuid tekib juurde. Mida rohkem neid on erinevates piirkondades, seda enam hakkavad inimesed nende vastu huvi tundma ning ka ligi pääsema. Samuti on see hea inimestele, sest nii on rohkem alternatiive tavalistele kommertspankadele. Jooniselt on näha, et ka liikmete arv on kasvanud. Täpsemalt siis 2987-lt 5656-le ehk 89%. Sellest saab järeldada seda, et hoiu-laenuühistute teavitustöö on mõjunud ja on jõudnud aina rohkemate inimesteni. Järgnevas tabelis 2 on välja toodud Eesti hoiu-laenuühistute laenude, varade, hoiuse ja omakapitali muutused aastatel 2004–2014.

Tabel 2. Eesti hoiu-laenuühistute laenude, varade, hoiuse ja omakapitali maht aastatel 2004–2014 eurodes

	Laenud	Varad	Hoiused	Omakapital
2004	4 590 200	5 993 600	816 900	3 610 900
2005	5 515 600	7 384 500	1 014 000	4 230 800
2006	5 499 000	7 895 500	1 234 100	4 444 600
2007	6 581 300	9 483 500	1 516 600	5 001 600
2008	8 635 900	11 971 700	1 531 800	6 545 500
2009	6 788 900	10 470 900	1 437 700	5 898 400
2010	7 860 000	11 143 900	2 690 900	5 495 400
2011	8 067 800	10 856 000	2 800 100	5 569 200
2012	9 614 200	13 689 700	5 736 100	5 513 200
2013	14 271 000	19 341 400	12 160 100	5 275 500
2014	24 336 400	32 529 300	22 633 200	8 057 800

Allikas: (Hoiu-laenuühistute koondbilanss ...2014); autori koostatud.

Eelnevast tabelist on näha, et kõik välja toodud tegurid on silmanähtavalt kasvanud. Laenude osakaal on kasvanud aastatel 2004–2014 5,3 korda. See näitab seda, et inimesed on märganud hoiu-laenuühistuid kui alternatiive kommertsbankadele. Varade osakaal on kasvanud 5,4 korda. Kõige rohkem on kasvanud hoiuste maht, mis on kasvanud 27,7 korda. Sellest võib välja lugeda seda, et inimesed on leidnud täiendava viisi oma raha investeerimiseks. See tundub ka loogiline, sest hoiu-laenuühistute hoiuste intressimäärad on tunduvalt kõrgemad kui tavalistel kommertsbankadel. Samuti saab järeldada seda, et inimesed usaldavad hoiu-laenuühistuid rohkem ja ei karda enda rahade paigutamist ühistutesse. Kõige vähem on kasvanud omakapitali maht. See on kasvanud 2,2 korda. Kõige selle paremini illustreerimiseks on töö autor koostanud ka järgneva joonise.

Joonis 7. Eesti hoiu-laenuühistute laenude, varade, hoiuse ja omakapitali mahtude muutused aastatel 2004–2014 eurodes (autori koostatud Hoiu-laenuühistute koondbilanss ... 2014 põhjal)

Eelnevalt jooniselt 7 saab näha seda, et aastatel 2004–2011 on kõikide väljatoodud tegurite kasv olnud üpris väike. Alates aastast 2011 on pihta hakanud kiire kasv. Järeldus on see, et just viimaste aastate jooksul on inimeste usaldus hoiu-laenuühistute vastu kasvanud märgatavalt. Siin võib olla mõju ka sellel, et neil aastatel hakkas üldine majandus viimasest majanduskriisist taastuma. Arvestades eelnevaid jooniseid ning tabeleid saab öelda, et hoiu-laenuühistute tegevus Eestis on taas hoogu kogumas.

Eesti hoiu-laenuühistute arengul ja inimesteni jõudmisel on oma mõju ka 1999. aastal loodud Eesti Hoiu-laenuühistute Liidul (EHLÜL). Eesti Hoiu-laenuühistute Liit on hoiu-laenuühistute esindusorganisatsioon. Liitu kuulub üheksa hoiu-laenuühistut ja selle eesmärgiks on hoiu-laenuühistute vahelise koostöö suurendamine ning huvide esindamine riigisisese tasemel kui ka erinevate Euroopa Liidu institutsioonide juures. Liit on endale seadnud mitu olulist ülesannet ja peamised neist on hoiu-laenuühistute hea maine hoidmine ning usaldusväarsuse tagamine. Sellest tulenevalt on liidu koduleheküljel kirjas, et Eesti Hoiu-laenuühistute Liidu liikmeks on võimalik saada hoiu-laenuühistul, kes on oma tegevusega suutnud silma paista ning saavutada nii liidu kui ka avalikkuse usaldus. Liitu kuulumist võib pidada kvaliteedi märgiks. Lisaks korraldab liit oma liikmeskonnale mitmeid koolitusi ning seeläbi hoiab neid kursis hoiu-laenuühistuid puudutavate seadusandlike muudatustega. Eesti Hoiu-laenuühistute Liit

on nii Hoiu-laenuühistute Maailmanõukogu (WOCCU) kui ka Euroopa Hoiu-laenuühistute Võrgustiku (ENCU) liige. Enamus Eesti Hoiu-laenuühistute sektorist on Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate ühistute käes. (HLÜ Liit 2015) Sellest tulenevalt teeb käesoleva töö autor ülevaate ka Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvatest ühistutest ja võrdleb neid liitu mitte kuuluvate hoiu-laenuühistutega. Järgnevas tabelis on välja toodud Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate hoiu-laenuühistute ja mittekuuluvate hoiu-laenuühistute liikmete, laenude, varade, hoiuste ja omakapitali osakaalu seisud aastatel 2011 ja 2014. Tabelist on puudu liitu kuuluva Eesti Evangeelne Luterlik Hoiu-laenuühistu statistika. Nende kohta andmeid saada ei õnnestunud.

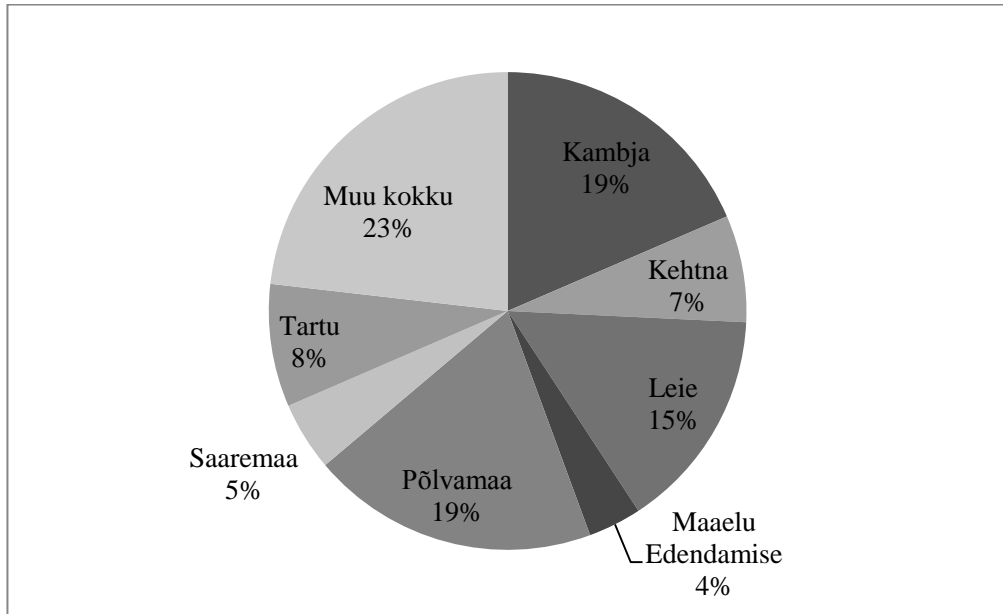
Tabel 3. Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate hoiu-laenuühistute statistika ja mittekuuluvate hoiu-laenuühistute koondstatistika aastatel 2011 ja 2014

	Liikmed		Laenud (€, mln)		Varad (€, mln)		Hoiused (€, mln)		Omakapital (€, mln)	
	2011	2014	2011	2014	2011	2014	2011	2014	2011	2014
Kambja	635	693	0,99	1,28	1,02	1,41	0,17	0,64	0,31	0,39
Kehtna	248	256	0,76	0,64	0,95	0,90	0,07	0,17	0,53	0,51
Leie	515	521	0,47	0,63	0,68	0,84	0,30	0,45	0,12	0,15
Maaelu Edendamise	124	148	0,64	1,05	0,84	1,26	0,21	0,55	0,33	0,34
Metsa		54		0,11		0,21		0,08		0,12
Põlvamaa	667	789	1,18	1,82	1,26	1,95	0,60	1,25	0,21	0,29
Saaremaa	160	166	0,33	0,33	0,43	0,36	0,03	0,25	0,19	0,13
Tartu	285	1595	1,01	10,45	1,31	14,05	0,97	12,22	0,17	1,71
HLÜL kokku	2634	4222	5,38	16,32	6,49	20,98	2,36	15,59	1,85	3,65
Muud HLÜ-d kokku	795	1405	2,69	8,02	4,36	11,51	0,44	7,05	3,72	4,38
HLÜ-d kokku	3429	5627	8,07	24,34	10,86	32,50	2,80	22,63	5,57	8,03

Allikas: (Eesti Panga ... 2014); autori koostatud.

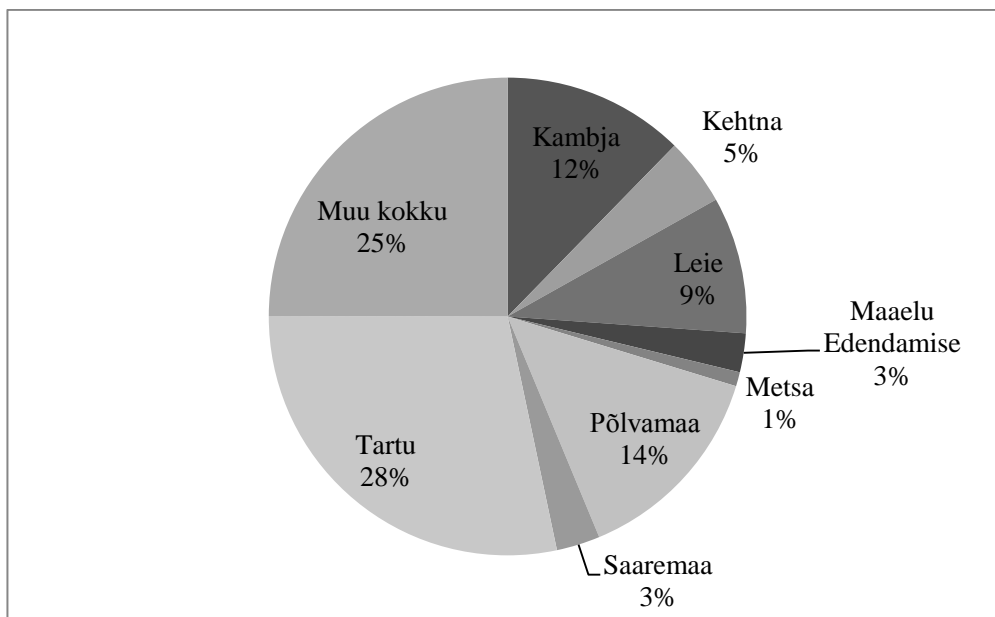
Eelnevas tabelis 3 on välja toodud Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate ühistute statistika ja mittekuuluvate koondstatistika aastatel 2011 ja 2014. Antud aastad on valitud seetõttu, et varasemaid andmeid ei õnnestunud käesoleva töö autoril saada ja 2014 aasta statistika oli kõige uuem. Seega on võrdluseks võetud aastad 2011 ja 2014. Käesoleva töö autor arvab, et neid aastaid on hea võrrelda, sest nagu selgus eelnevatest koondstatistika joonistest, siis just 2011. aastal hakkasid toimuma suuremad muutused

hoiu-laenuühistute turul. Järgnevate joonistega selgub, mis on olnud nende peamisteks mõjutajateks. Joonisel 9 on välja toodud Eesti hoiau-laenuühistute liikmete jaotus aastal 2011.

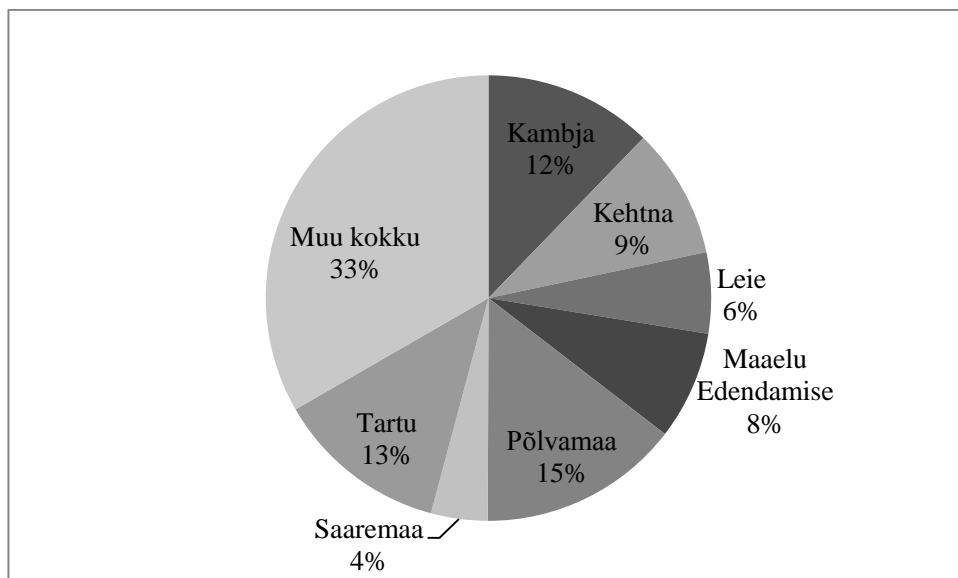
Joonis 8. Eesti hoiau-laenuühistute liikmete jaotus aastal 2011 (autori koostatud Eesti Panga ... 2011 põhjal)

Eelnevalt jooniselt selgub, et EHLÜL liikmetest oli aastal 2011 kõige rohkem liikmeid Kambja Hoiu-laenuühistul ja Põlvamaa Hoiu-laenuühistul, kellel mõlemal oli 19% kogu Eesti hoiau-laenuühistute liikmetest. Liitu mittekuuluvate ühistute liikmete osakaal oli 23%. Järgneval joonisel on välja toodud Eesti hoiau-laenuühistute liikmete jaotus aastal 2014.

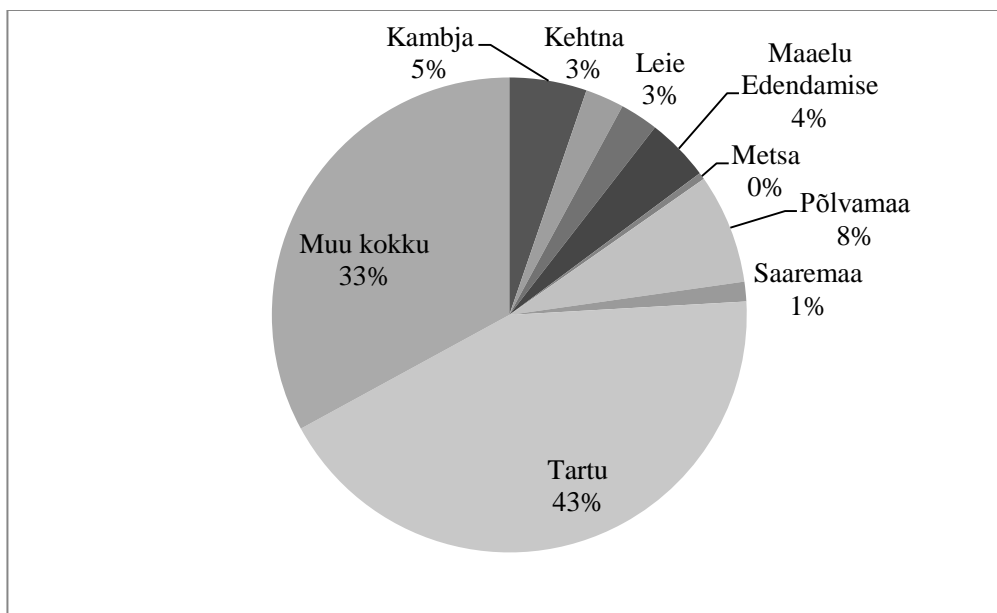
Joonis 9. Eesti hoiu-laenuühistute liikmete jaotus aastal 2014 (autori koostatud Eesti Panga ... 2014 põhjal)

Joonisel 9 selgub, et liikmete jaotuses on toimunud märgatavad muutused. EHLÜL liikmetest on juhtpositsiooni enda kätte võtnud Tartu Hoiu-laenuühistu, kelle turuosa on kerkinud 28%-ni, aastal 2011 oli see 8%. Siit saab järeldada seda, et Tartu on teinud oma ühistuga head tööd ja ühistu on jõudnud rahvani. Arvuliselt on kerkinud Tartu liikmete arv 285-lt 1595-le, kasv on olnud 5,6-kordne. Aastal 2011 EHLÜL liikmetest liikmete jaotust juhtinud Kambja Hoiu-laenuühistu ja Põlvamaa Hoiu-laenuühistu on kaotanud enda osakaalu turust vastavalt 7% ja 5%. Sellest olenemata on nende liikmete üldarv siiski tõusnud, Kambjal 635-lt 693-le ja Põlvamaal 667-lt 789-le. Liitu mittekuuluvate hoiu-laenuühistute osakaal on püsinud enam-vähem sama: kui aastal 2011 oli see 23%, siis 2014 aastal 25%. Kokkuvõtteks võib öelda, liikmete jaotuse peamiseks muutuse põhjuseks on olnud Tartu Hoiu-laenuühistu esilekerkimine. Järgneval joonisel on välja toodud väljastatud laenude jaotus aastal 2011.

Joonis 10. Eesti hoiu-laenuühistute väljastatud laenude mahu turu jaotus aastal 2011 (autori koostatud Eesti Panga ... 2011 põhjal)

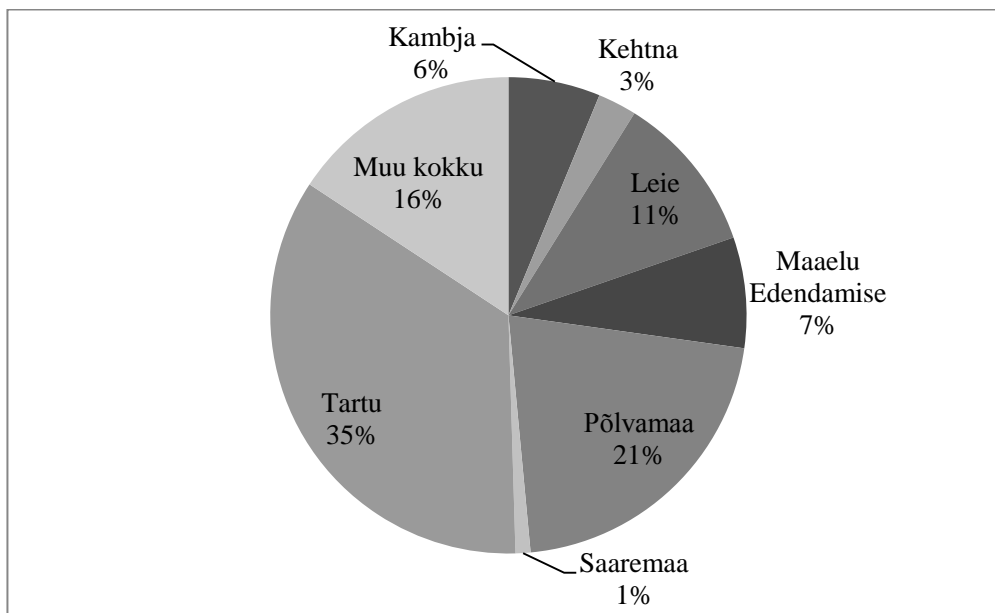
Jooniselt 10 selgub, et EHLÜL ühistutest on kõige rohkem laene väljastanud Põlvamaa Hoiu-laenuühistu ning nende osakaal laenude turust on 15%. Järgnevad Tartu 13%-ga ja Kambja 12%-ga. Liitu mittekuuluvate ühistute osakaal laenude turust on 33%. Järgneval joonisel on välja toodud väljastatud laenude jaotus aastal 2014.

Joonis 11. Eesti hoiu-laenuühistute väljastatud laenude mahu turu jaotus aastal 2014 (autori koostatud Eesti Panga ... 2014 põhjal)

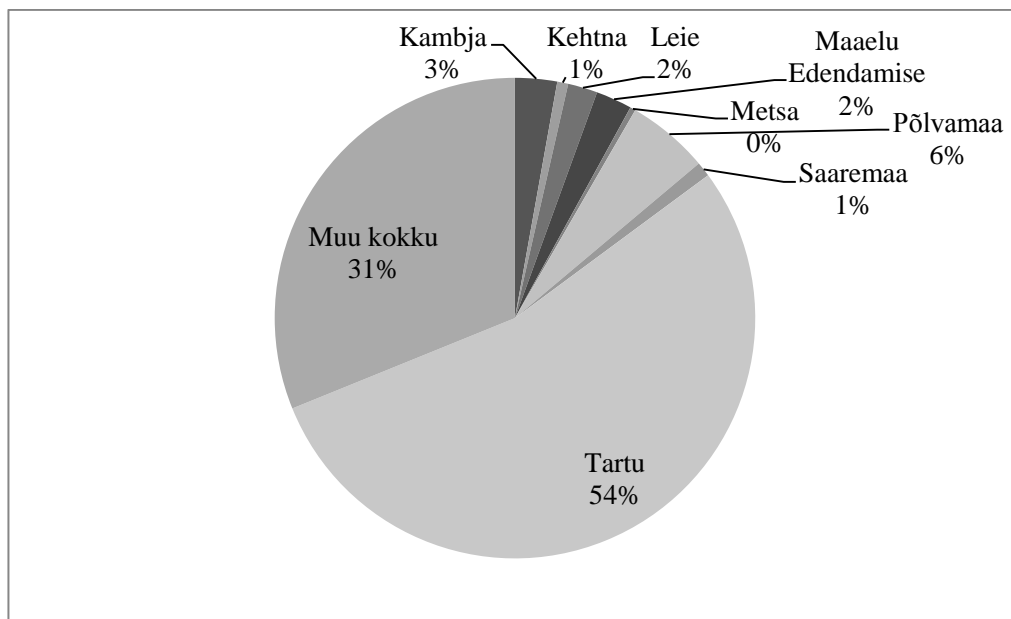
Võrreldes 2011. ja 2014. aasta jooniseid, siis on toimunud märgatavad muutused. Väljastatud laenude turu jaotuses on kindla liidrikohta võtnud endale Tartu Hoiu-

laenuühistu, kelle käes on peaaegu pool turust, täpsemalt 43% (aastal 2011 oli see 13%). Arvuliselt on kasv olnud samuti selge: kui aastal 2011 oli väljastatud 1 010 000 euro eest laene, siis 2014 aastal juba 10 450 000 euro eest ehk umbes kümme korda rohkem. 2011 aasta väljastatud laenude tabelis arvestatavat turuosakaalu omanud Kambja Hoiu-laenuühistu ja Põlvamaa Hoiu-laenuühistu turuosakaalud on kahanenud vastavalt 6% (2011 aastal oli 12%, nüüd 6%) ja 7% (2011 aastal oli 15%, nüüd 8%). Sellest olenemata on väljastatud laenude maht neil mõlemal siiski kasvanud, kuid Tartu Hoiu-laenuühistu väljastatud laenude maht on niivõrd palju kasvanud, et turuosakaalu kasvus see neil kummalgi ei kajastu. Kokkuvõtteks on suurim muutuja väljastatud laenude turuosakaalus olnud selgelt Tartu Hoiu-laenuühistu. Võib järeldada, et enamik väljastatud laenude mahust on nende arvelt tingitud. Järgneval joonisel on välja toodud hoiuste turu jaotus aastal 2011.

Joonis 12. Eesti hoiu-laenuühistute hoiuste mahu turu jaotus aastal 2011 (autori koostatud Eesti Panga ... 2011 põhjal)

2011 aasta hoiuste turu jaotusest selgub, et turuliider on Tartu Hoiu-laenuühistu, kelle käes on 35% turust. Teistest EHLÜL-u kuuluvatest ühistutest on arvestav hulk turust Põlvamaa Hoiu-laenuühistul (21%) ja Leie Hoiu-laenuühistul (11%). EHLÜL-u mittekuuluvate ühistute käes on 16% turust. Järgneval joonisel on välja toodud hoiuste turu jaotus aastal 2014.

Joonis 13. Eesti hoiu-laenuühistute hoiuste mahu turu jaotus aastal 2014 (autori koostatud Eesti Panga ... 2014 põhjal)

Joonisest 13 selgub, et Tartu Hoiu-laenuühistu on veel rohkem hoiuste turujaotusest enda kätte haaranud, 2014 aastal on nende käes juba üle poole turust ehk 54%. Inimeste hoiuseid oli 2014. aastal nende käes 12 220 000 eest (2011. aastal oli 970 000 eest). Kasv on olnud põhimõtteliselt 12-kordne. Teiste EHLÜL-u kuuluvate ühistute hoiuste turuosakaal on langenud silmanähtavalt ja välja võib tuua ainult Põlvamaa Hoiu-laenuühistu, kelle käes on 6% hoiuste turust (aastal 2011 oli 21%). Kuid siiski on ka nende hoiuste maht suurenenud võrreldes 2011. aastaga 600 000-lt 1 250 000-le ehk peaaegu poole võrra. See on samuti hea tulemus. Hoiuste turujaotuses on enda osakaalu märgatavalt kasvatanud ka EHLÜL-u mittekuuluvad ühised. Nende turuosakaal on kasvanud kolme aastaga 16%-lt 31%-ni, mahult aga 440 000-lt 7 050 000-le. Kokkuvõtvalt võib öelda, et järjekordselt on Tartu Hoiu-laenuühistu kõige rohkem oma osakaalu kasvatanud, seekord siis hoiuste turujaotuses.

Eestis on ka kümnekond hoiu-laenuühistut kes ei kuulu Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu (EHLÜL). Nendest mitme tegevuses võib aga kahelda, sest nende tegevus ei pruugi vastata ühistulise tegevuse põhimõtetele. Näiteks Tallinna Hoiu-laenuühistu ja Raha Hoiu-laenuühistu, nende hoiu-laenuühistute kohta on meedias ilmunud mitmeid artikleid, kus leitakse nende ja kiirraenufirmade vahel seoseid. Nende ärimudel on selline, et nende liikmete hoiustatud raha laenatakse edasi nende ühistu liikmeks olevale

kiirlaenufirmale, kes selle omakorda välja laenavad. Läbi taolise skeemi saavad nad pakkuda oma liikmetele märksa kõrgemaid hoiuste intressimäärasid, sest läbi kiirlaenuäride teenitakse mitmekordseid kasumeid. (Kas priske ... 2015) Taoline skeemitamine ja liigkasuvõtmine aga ei ole ühistulise tegevuse põhimõtetega kooskõlas. Traditsioonilised hoiu-laenuühistud peaksid oma tegevusega tuginema omaabile, omavastutusele, demokraatialle, võrdsusele, õiglusele ja solidaarsusele. Samuti kahjustab selline tegevus õigetel printsiipidel tegutsevate hoiu-laenuühistute nime ja mainet. EHLÜL mõistab taolise tegevuse hukka ja on seetõttu toonud enda kodulehel ka hoiatuse taolisele tegevusele tähelepanu juhtimiseks. (Hoiatused 2015)

Nagu selgus antud alapeatükist, siis enamik Eesti hoiu-laenuühistute sektorist on Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate hoiu-laenuühistute käes. Ülevaatest selgus, et Eesti suurim hoiu-laenuühistu on Tartu Hoiu-laenuühistu. Ülevaate tulemustest tulenevalt viib käesoleva töö autor bakalaureuse töö eesmärgi välja selgitamiseks, milleks on krediidiriski aktuaalsus Eesti hoiu-laenuühistutes, läbi küsitluse just Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate ühiste seas. Seda sellepärast, et nende käes on enamik Eesti hoiu-laenuühistute sektorist ning ka seetõttu, et nemad on kindlasti ka traditsioonilises mõttes hoiu-laenuühistud.

2.2. Eesti hoiu-laenuühistute tegevuse seadusandlik raamistik

Eesti hoiu-laenuühiste hoiused ei ole riiklikult tagatud ehk neile ei laiene hoiuste tagamise skeem. Samuti ei kuulu hoiu-laenuühistud Finantsinspektsiooni järelevalve alla. (Hoiu-laenuühistute hoiused ... 2015) Seega kui hoiu-laenuühistuga peaks midagi juhtuma ja inimene on sinna hoiusele raha paigutanud, võib ta kaotada kogu hoiusel oleva raha. Kommertspankadesse hoiustatud raha on tagatud 100 000 euro ulatuses iga inimese kohta kui pank peaks muutuma maksejõuetuks (Kuidas on ... 2015). Käesoleva töö autori arvates on see hoiu-laenuühistute jaoks murekoht. Kui ka hoiu-laenuühistutel õnnestuks saada osa riiklikust tagatisfondist, tõstaks see inimeste silmis kindlasti nende usaldusväärsust ja arvatavasti muutuks hoiustamine aktiivsemaks.

Hoiu-laenuühistute paremaks juhtimiseks on loodud hoiu-laenuühistute seadus (HLÜS). Antud seadus reguleerib hoiu-laenuühistute tegevust ja seda peavad järgmina ja täitma

kõik Eesti hoiu-laenuühistud. See on peamiseks aluseks hoiu-laenuühistute juhtimisel. Lisaks peavad hoiu-laenuühistud toetuma ka teistele seadustele, näiteks krediidiasutuste seadusele, tulundusühistu seadusele, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusele, äriseadustikule kui ka makseasutuste ja e-raha asutuste seadusele. Hoiu-laenuühistute tegevust reguleeriv HLÜS on vastu võetud 09.03.1999 ja viimati on seda muudetud 01.07.2011. Seaduses välja toodud paragrahvide nõuete täitmisel on võimalik tagada hoiu-laenuühistu suurem usaldusväärsus. Seaduse eesmärgiks on määrata kindlaks hoiu-laenuühistute õiguslik seisund, tegevuse alused ning asutamise ja lõpetamise kord. Seaduse järgi on Eestis hoiu-laenuühistud finantseerimisasutused, kommerts pangad aga krediidiasutused. (Hoiu-laenuühistu seadus 2015)

Hoiu-laenuühistu seaduse järgi on seatud hoiu-laenuühistutele nõuded ja kohustused, mida tuleb järgida. Hoiu-laenuühistutele kui finantseerimisasutustele on seaduse järgi lubatud järgnevad tehingud (Hoiu-laenuühistu seadus 2015):

- tehingud hoiustega;
- tehingud laenudega;
- liising;
- tagatiste, garantiide, toetuste ja sihtotstarbeliste tagasimakstavate rahaliste vahendite kaasamine ja nende vahendamine;
- majandustegevusalaste küsimustega nõustamine;
- valuutavahetusteenused;
- rahasiire ning teised makseteenused vastavalt makseasutuse ja e-raha asutuste seadusele.

Hoiu-laenuühistutele lubatud teenuste hulk on väiksem kui krediidiasutustele lubatav. Käesoleva töö autori arvates võiks hoiu-laenuühistutele lubatavate teenuste hulk olla laiem. Näiteks võiksid lubatud olla kodulaenud. Hetkel on hoiu-laenuühistutele lubatud maksimaalselt kümne aastased laenud. Kui teenuste hulk laieneb, tekiks suure tõenäosusega juurde ka potentsiaalseid liikmeid. Samuti aktiveeruks seeläbi hoiu-laenuühistute üldine sektor ning kommerts pangad saaksid endale tugeva konkurendi. Praegusel ajal inimesed võib-olla just seetõttu hoiduvad hoiu-laenuühistutest, sest nende teenuste valik pole võrreldav kommerts pankadega. Inimesed on tänapäeval mugavad ja tahavad kõiki asju ajada läbi ühe koha. Pikemas perspektiivis võiks hoiu-laenuühistutele

ehk finantseerimisasutustele lubatud olla kõik samad tehingud, mis hetkel kommertspankadele ehk krediidasutustele.

Käesoleva töö autor toob HLÜS-st välja mõned olulisemad paragrahvid, mis on vajaminevad antud töö teema käsitlemiseks ja paremaks mõistmiseks. HLÜS neljas peatükk on „Hoiu-laenuühistu vara“. Selles peatükis selgub, et hoiu-laenuühistu osakapital moodustatakse liikmete osamaksudest ning hoiu-laenuühistu osakapital peab olema vähemalt 500 000 krooni ehk umbes 32 000 eurot. Öeldud on ka, et ühistu netovara peab vastama osakapitalile. Selle peatüki §-s 24 on paika pandud nõuded hoiu-laenuühistu reservkapitalile ja muudele reservidele ning nendeks on (Hoiu-laenuühistu seadus 2015):

- reservkapitali olemasolu kohustuste tagamiseks, mille suurus vähemalt pool osakapitalist;
- reservkapitali suurendatakse läbi liikmete sisseastumismaksete, kasumieraldiste ja läbi reservkapitalist saadavate intresside;
- igal aastal tuleb kanda vähemalt 20 protsenti puhaskasumist reservkapitali. Kui reservkapital saavutab põhikirjas määratud summa, siis enam ei suurendata seda kasumieraldiste ja intresside arvelt.

Reservkapitali olemasolu on käesoleva töö autori arvates tähtis ja mida suurem reservkapitalis olev summa on, seda turvalisemalt on tagatud ka hoiused. HLÜS-e viies peatükk on „Hoiu-laenuühistu usaldusväärse tagamine“. § 27 järgi on määratud hoiu-laenuühistutele järgnevad nõuded (Hoiu-laenuühistu seadus 2015):

- 5% saadud hoiustest tuleb panna nõudmiseni hoiusena Eesti või mõne teise riigi krediidasutusse;
- omada võib ainult tegevuseks vajaminevaid kinnisasju;
- ei või osaleda täisühingus osanikuna või usaldusühingus täisosanikuna;
- investeeringud põhivarasse (sealhulgas finantspõhivara) ei tohi ületada hoiu-laenuühistute omakapitali suurust;
- bilansiliste nõuete summa klientide vastu ja bilansiväliste kohustuste summa kokku ei tohi olla rohkem kui kümnekordne omakapitali suurus.

Eelnevad nõuded on hoiu-laenuühistutele sätestatud usaldusväarsuse tagamise eesmärgil. Käesoleva töö autori arvates on eelnevad nõuded olulised, sest need maandavad krediidiriski probleemi. HLÜS-e viienda peatüki § 28 järgi on sätestatud hoiu-laenuühistute poolt antavatele laenudele järgnevad nõuded (Hoiu-laenuühistu seadus 2015):

- järgida krediteerimise häid tavaid laenude andmisel ehk uurida laenuaotleja maksevõimet, usaldusväarsust kui ka tagatise olemasolu;
- otsus laenu anda peab tuginema tehtud laenuanalüüsile, milles selgitatakse välja laenuaotleja krediitvõimekus;
- laenuaotleja teadvustamine võimalikest laenu võtmise riskidest;
- piirmäärast suuremate laenude andmine peab toimuma laenukomitee igakordse või üldkoosoleku otsuse alusel, kui pole moodustatud laenukomiteed;
- juhatuse, nõukogu või revisjonikomisjoni liikmele võib laenu anda ainult üldkoosoleku otsusega;
- laene võib väljastada hüpoteegi olemasolul maksimaalselt kümneks aastaks, hüpoteegi puudumisel viieks aastaks;
- ühe liikme laenukoormus ei tohi olla rohkem kui kahekümnekordne tasutud osamaks ega rohkem kui 20% hoiu-laenuühistu omakapitalist.

Kõik need sätestatud punktid on hoiu-laenuühistutele nendest kinnipidamiseks. Nõuete järgmine on oluline, sest need vähendavad võimalikku ohtu pankrotistumisele. Käesoleva töö autori arvates võiks eelnev nimekiri olla isegi pikem. Näiteks võiks olla lisaks laenuandmisprotsessi mitmeetapilisus. See tähendaks seda, et isiku taustakontroll käiks läbi mitme töötaja või laenuhalduri enne lõpliku otsuse vastuvõtmist. Selle eesmärk oleks ühe isiku poolt vastuvõetud subjektiivse otsuse vähendamine. See vähendaks ohtu mõne olulise asja tähelepanuta jätmisele. Lisaks võiks hoiu-laenuühistutel olla seaduse järgi loodud krediitdiskooringu mudel, mis muudaks laenuandmisprotsessi veelgi tõhusamaks. Läbi konkreetsete tegurite ja punktide muutuks laenuandmine vähem riskantsemaks. Samuti saaks seeläbi iga laenuaotleja kohta konkreetse skoori. Kui skoor on üle lubatava, siis saab laenu anda. Kui skoor on alla lubatava skoori, siis jääb laen andmata. Seeläbi muutuks laenude andmine läbipaistvamaks ja konkreetsemaks.

Igal hoiu-laenuühistul peab olema moodustatud laenukomitee, kui nende hoiu-laenuühistus on vähemalt 50 liiget. Laenukomitee peamine eesmärk ongi juhtida laenude väljastamist ettenähtud korra alusel ning korraldada vajadusel ka võlgade sissenõudmist. §-s 31 on öeldud, et hoiu-laenuühistud ei tohi võtta liigseid riske, mis võivad ohustada hoiu-laenuühistu maksevõimet. Lisaks eelnevates lõikudes välja toodud nõuetele peavad hoiu-laenuühistel olema riskide tuvastamise, mõõtmise ja ka juhtimise strateegiad. Need peavad tagama adekvaatse riskide kontrollimise ja hindamise. Hoiu-laenuühistu riskijuhtimise üldpõhimõtted peavad kindlaks määrama järgnevad punktid (Hoiu-laenuühistu seadus 2015):

- krediitipoliitikast tulenevad eesmärgid,
- kriteeriumid riskide hindamiseks,
- tagatiste võtmise ja hindamise kord,
- laenude andmise ja refinantseerimise kord,
- laenude väljastamise pädevuse ja vastavate otsuste tegemise korraldamine.

Kui hoiu-laenuühistel kõik eelnevalt välja toodud punktid korrektselt paigas ja neid järgitakse, siis need peaks samuti tagama kvaliteetsema hoiu-laenuühistute majandamise. HLÜS seitsmes peatükk on „Hoiu-laenuühistu tegevuse kontrollimine“. Hoiu-laenuühistu tegevust ja usaldusväarsust peab kontrollima revisjonikomisjon. Revisjonikomisjon on üldjuhul kolmeliikmeline ja selle liikmeks ei tohi olla hoiu-laenuühistu juhatuse liige, nõukogu liige, laenukomitee liige, audiitor, raamatupidaja ega ka muu sama majanduslikku huvi omav isik. Revisjonikomisjonil on mitmed õigused ja kohustused, näiteks peavad nad kontrollima hoiu-laenuühistu vara, arveldus- ja väärpaberikontosid, raamatupidamisdokumente ja laenukomitee tegevust. Seaduse järgi võivad nad kontrollida hoiu-laenuühistu tööd ja majandustegevust mis tahes ajal. Nende peamised ülesanded on (Hoiu-laenuühistu seadus 2015):

- majandusaasta aruande revideerimise läbiviimine, revisjoniaruande koostamine ning selle esitamine üldkoosolekule kinnitamiseks;
- analüüsida hoiu-laenuühistu töös ja majandustegevuses avastatud puudusi ning esitades need hoiu-laenuühistu juhatusele, nõukogule või üldkoosolekule nende arutamiseks ja puuduste kõrvaldamise väljatöötamiseks;

- jälgida hoiu-laenuühistut HLÜS-e viienda peatüki usaldusväärse tagamise nõuete täitmist.

Käesoleva töö autori arvates on väga hea, et hoiu-laenuühistu tegevuse kontrollimiseks on olemas revisjonikomisjon. Kasulikkus ilmneb selles, et nad saavad vajadusel hoiu-laenuühistut suunata ja näidata, millele tuleks tähelepanu pöörata. Käesoleva töö autori arvates võiks revisjonikomisjon tulevikus olla määratud finantsinspektsiooni poolt. Seda sellepärast, et ei tekiks kahtlust revisjonikomisjoni objektiivsuses ja erapooletuses. Kuigi revisjonikomisjoni liige ei tohi olla ühistuga kuidagi seotud, võib seda siiski ilmned.

Lisaks eelpool lõikudes mainitule, on igal hoiu-laenuühistul ka enda põhikiri. Põhikirjaga kitsendatakse või täiendatakse seaduses esinevaid punkte. Põhikirjas on välja toodud ka konkreetse hoiu-laenuühistu iseärasused, näiteks ühistu ärinimi, eesmärk ja liikmeskonna moodustamise põhimõte. Käesoleva töö autor toob tulundusühistuseaduse (TÜS) §-st 6 ja HLÜS-e §-st 10 välja töö kontekstis olulisemad punktid, mis seotud hoiu-laenuühistuga ning peavad olema märgitud põhikirjas (Tulundusühistuseadus 2015; Hoiu-laenuühistu seadus 2015):

- hoiu-laenuühistu kontrollorganid ning nende pädevus kui ka volituste tähtaeg,
- juhatuse liikmete arv ning lisaks nõukogu liikmete arv selle olemasolu korral,
- kahjumi katmine,
- liikmeks saamise maksu suurus ja tasumise kord,
- liikme osamaksu suurus ning selle tasumise kord,
- vara jaotumine ühistu lõppemisel,
- hoiu-laenuühistu osakapitali suurus,
- reservkapitali ning muude reservide maht kui ka nende moodustamise kord.

Eelnevad välja toodud punktid on hoiu-laenuühistutel määratud erinevalt. Käesoleva töö autor arvab, et mida konkreetsemalt on erinevad punktid paika pandud, seda parem. Samuti tuleks põhikirja aeg-ajalt uuendada ja täiendada, sest ühistu kasvades võivad ilmselt mitmed asjad muutuda, näiteks osakapitali suurus kui ka reservkapitali maht.

Hoiu-laenuühistutele kehtib ka rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (RahaPTS). Mainitud seaduse eesmärgiks on vältida Eesti Vabariigi rahandussüsteemi

ja majandusruumi kasutamist rahapesu või terrorismi rahastamiseks. Selle seaduse järgimise vajadus peaks samuti tõstma hoiu-laenuühistu usaldusväarsust. RahaPTS täitmist kontrollib Rahapesu andmebüroo. Seaduse olulisemaks punktiks võib pidada hoolsusmeetmeid, mis välja toodud seaduse §-s 13. Hoolsusmeetmed, mida järgida enne ärisuhtesse astumist on (Rahapesu ja ... 2015):

- tehingutes osaleva isiku tuvastamine tema esitatud dokumentide ja andmete põhjal;
- tehingutes osaleva isiku esindaja tuvastamine ja kontrollimine;
- lõpliku kasusaaja tuvastamine lepingueelsete läbirääkimiste käigus saadava informatsiooni või muudest sõltumatutest allikatest saadud teabe põhjal;
- informatsiooni hankimine tehingu eesmärgi ning olemuse kohta;
- ärisuhte jälgimine ka peale tehingut (ärisuhte ajal sooritatud lisanduvad tehingud, isikusamasuse tuvastamisel kasutatud andmete järjepidev kontrollimine).

Eelnevad punktid on olulised tehingutes osaleva isiku kindlakstegemisel ja tema motiivide välja selgitamisel. Nende nõuete järgimine peaks vähendama ohtu, et laenu saab pettur või keegi muu, kellel mõni pahatahtlik soov.

Eespool mainitud alapeatüki lõigud avasid hoiu-laenuühistute seadusandlikku poolt, mis on käesoleva töö autori arvates olulised antud töö eesmärgist lähtuvalt. Seadusandliku poole tutvustamine on vajalik, et jõuda lähemale töö lõppeesmärgini, milleks on välja selgitada krediidiriski aktuaalsus Eesti hoiu-laenuühistutes. Antud peatükis sai käsitletud suuremal määral hoiu-laenuühistute seadust (HLÜS), mis on peamiseks regulatsiooniks hoiu-laenuühistutele. Lisaks sai käsitletud ka tulundusühistuseadust (TÜS) ja rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadust (RahaPTS).

2.3. Küsitluse tulemused ja järeldused

Selguseni jõudmiseks, kas krediidirisk on Eesti hoiu-laenuühistute jaoks probleem või mitte, küsitles töö autor Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu (EHLÜL) kuuluvaid hoiu-laenuühistuid. Põhjus, miks käesoleva töö autor valis küsitlusalusteks just EHLÜL-u kuuluvad hoiu-laenuühistud on see, et nende käes on enamus Eesti hoiu-laenuühistute

turust ning nemad on kindlasti ka kõige traditsioonilisemas mõttes hoiu-laenuühistud. Mõne nii-öelda nimepoolest hoiu-laenuühistu tegevuses võib kahelda ning nende kohta on toodud ka hoiatus EHLÜL kodulehel. Seega peab käesoleva töö autor mõistlikuks küsitleda ainult Liitu kuuluvaid ühistuid. EHLÜL-u kuulub 2015. aasta märtsi seisuga üheksa hoiu-laenuühistut ja töö autor üritas nende kõigiga kontakti saada. Paraku kõik EHLÜL-u kuuluvad ühistud vastuseid ei andnud. Vastused õnnestus saada kuuelt ehk vastas 2/3 ehk 66,67% liitu kuuluvatest ühistutest ja nad esindavad kokkuvõttes 4073 liikme huve. Kuna maksimaalne vastanute arv oleks olnud üheksa hoiu-laenuühistut, siis kahe kolmandiku liitu kuuluva hoiu-laenuühistu vastused saada on käesoleva töö autori arvates piisav ja sobiv. Vastuste usaldusväärsuses loodetavasti kahtlema ei pea, sest nimeliselt vastanud ühistuid vastuste põhjal sildistama ei hakata, seega põhjust vastuseid ilustama hakata ühistutel polnud.

Käesoleva töö autor saatis EHLÜL-u kuuluvatele ühistutele laiali avatud vastustega küsimused, mida oli kokku 35 ning need olid jagatud omakorda seitsmesse osasse. Küsimustik on leitav töö lisast 1. Seega on kasutusel kvalitatiivne uurimismeetod, nimelt küsitlus. Küsitluse abil on eesmärk välja selgitada, et kas leidub probleemi selles, et Eesti hoiu-laenuühistute hoiused pole tagatud, ja kas inimestel on põhjust muretsemiseks, kui nad on raha paigutanud hoiu-laenuühistutesse hoiusele. Selles peatükis hakkab käesoleva töö autor avama küsitluses saadud tulemusi ja neid esitlema. Saadud tulemustest teeb käesoleva töö autor osaliselt statistilise analüüsi kui ka kirjeldava analüüsi. Lisaks teeb käesoleva töö autor ka SWOT analüüsi.

Järgnevad alapeatüki lõigud hakkavad esitlema küsitlusest saadud tulemusi. Vastustest selgus, et hoiu-laenuühistute peamine tegevusala on laenude andmine ja hoiuste võtmine. Lisaks sellele tegeletakse vähemal määral veel ka garantiidega, faktooringutega, raamatupidamisteenuse pakkumisega, vekslite müügiga, reklaamiga ning ka kindlustustega. See, et hoiu-laenuühistud tegelevad laenude ja hoiuste andmisega, on iseenesestmõistetav. Kuid see, et tegeletakse ka muude teenustega, ei pruugi olla inimestele veel teada. Eesti hoiu-laenuühistute tegelemine muude teenuste pakkumisega on hea märk sellest, et Eesti hoiu-laenuühistud on arenemas. Seda sellepärast, et kõrgelt arenenud hoiu-laenuühistute süsteemiga riikides, nagu USA ja

lirimaa, on hoiu-laenuühistud väga sarnased tavalistele kommertspankadele teenuste pakkumise poolest. Et ka Eestis asi areneb sarnaspoole, on kindlasti perspektiivikas.

Töö autor palus hoiu-laenuühistutel välja tuua peamised probleemid ja riskiallikad hoiu-laenuühistute jaoks. Vastustest saab välja tuua järgmised riskid:

- laenajate massiline maksejõuetus,
- laenude andmine õigetele inimestele,
- kiiralaenufirmade suurearvuline turuletulek ja nende äristiil,
- hoiuste kasutamine laenudeks.

Laenajate massiline maksejõuetus on risk, millest võib tuleneda tõsisemid probleeme, kui see mingil põhjusel teoks peaks saama. Kuigi see on vähetõenäoline, ei saa seda riski siiski tähtsusetuks pidada, sest keegi ei tea majanduskriise ette. Ühistu, kes selle probleemi välja tõi, ütles, et ohu vältimiseks võetakse tagatise ning hoitakse likviidseid reserve. Käesoleva töö autori arvates on see hea märk, et antud ohtu endale teadvustatakse ja on mõeldud selle ennetamisele. Laenude andmisel õigetele inimestele tähendab laenude kvaliteeti. Vastustest selgus, et tihti laenuvõtjad ei teadvusta endale tagajärgi, mis võivad tuleneda laenu võtmisest. Mainiti, et inimestel võib puududa isegi elementaarne arvutamisoskus. Seega enne laenu andmist tuleb inimesega suhelda ja uurida põhjalikult tema tausta ning maksevõimet. Ühe probleemina toodi välja ka kiiralaenufirmade hulgaline turuletulek ja nende äristiil. Kiiralaenufirmasid võib pidada mingil määral hoiu-laenuühistute ja kommertspankade konkurentideks. Kiiralaenufirmad meelitavad inimesi sellega, et neilt on võrreldes hoiu-laenuühistute ja kommertspankadega lihtsam ja kiirem raha kätte saada. Kuid inimesed ei teadvusta endale kiiralaenufirmade kõrgeid intressimäärasid ja muid ohte. Riskina toodi välja ka hoiuste kasutamine laenudeks. See punkt on seotud laenude andmisega õigetele inimestele. Nagu teada, siis üks osa hoiuste intressidest, mis makstakse inimestele, teenitakse laenude intressimäärade pealt. Seega oluline on võetud hoiused välja laenata.

Nagu teada, siis hoiu-laenuühistute hoiustel puudub riiklik tagatis ehk inimesed, kes panevad enda raha hoiu-laenuühistusse hoiusele, võivad jääda sellest kõigest ilma kui ühistuga peaks midagi juhtuma. Käesoleva töö autor uuris ühistutelt, mis nad sellest arvavad ja kas see võib olla probleem. Vastustest selgus, ühistud ise pigem ei pea seda

probleemiks. Nii vastas neli ühistut kuuest. Üks ühistu vastas näiteks: „Ei ole probleem. Usaldus tuleb eelkõige tagada ikkagi omaenda tegevusega.“ Töö autor nõustub sellega, sest eelkõige peab hoiu-laenuühistu ise välja teenima inimeste usalduse ja hakkama saama enda majandamisega. Kui nende punktidega on korras, siis ei tohiks tekkida hoiustega mingit muret ega vajadust riiklikule tagatisfondile. Samuti mainiti, et hoiuseid on piisavalt, seega probleemi pole. Toodi välja ka, et EHLÜL on asutanud sihtasutuse Hoiuste Tagamise Fond, mille eesmärk on vajadusel hoiuste tagamine ning inimeste usaldusväarsuse tõstmine. Töö autor uuris ka, et juhul kui hoiu-laenuühistute hoiustel oleks riiklik tagatis, kas see ärgitaks inimestes rohkem huvi hoiustamise vastu hoiu-laenuühistutes või mitte. Arvati, et pigem oleks huvi suurem, kuid toodi välja, et alati saab leida mingi uue põhjuse miks mitte hoiustada. Mainiti ka, et kui hoiused oleksid riiklikult tagatud, siis ilmselt oleksid hoiuste intressimäärad madalamad.

Järgnevalt uuriti hoiu-laenuühistutelt, kas nad on loonud kriisideks enda riski- või reservfondi. Viis vastajat kuuest ütles, et nende ühistul on loodud eraldi fond kriisideks. Mainiti ka, et seda suurendatakse iga aasta. Käesoleva töö autor arvab, et see on mõistlik ja peaks tõstma inimeste usaldusväarsust.

Küsitluses uuriti ka laenude väljastamise tingimuste kohta. Uuriti kas laenu taotlejal peab olema olema kindel töökoht. Vastusest selgus, et peab, kuid võib olla ka juhatuse liige. Seega püsiv sissetulek on oluline. Sissetuleku suurusest oleneb kui suurt summat on võimalik laenata. Toodi välja, et igakuine laenu tagasimakse suurus ei tohi olla rohkem kui 40–50% sissetulekust. Samuti uuriti laenu taotleja vanuse kohta. Vastati, et vanust vaadatakse küll, aga üldiselt on see väga individuaalne. Näiteks oleneb sellest, kui kaua on inimene olnud HLÜ liige ja mis ajalugu tal on ühistuga. Öeldi, et üldiselt vaadatakse, et inimene ei oleks liiga vana või liiga noor, sellest olenevalt arvestatakse kui pikaks perioodiks laenu väljastatakse. Samuti uuriti küsitluses, et mis tingimused peavad ettevõtetel täidetud olema laenude taotlemiseks. Vastustest saab välja tuua järgnevad punktid:

- ei tohi olla ajatamata maksuvõlga,
- juhtkond ei tohi olla kriminaalselt süüdi mõistetud,
- peab olema positiivne bilanss,
- ettevõtte peab olema tegutsev,

- ei tohi olla avalikes andmebaasides võlglasena üleval.

Nagu selgub vastustest, siis ka ettevõtteid kontrollitakse põhjalikult. Vastustest ilmneb see, et liigseid riske ei võeta. Samuti uuriti ühistutelt laenuna väljastavate maksimaalsete summade kohta. Saadud tulemused olid üsna erinevad. Vastati näiteks, et summad pole täpselt fikseeritud või on seda tehtud vastavalt võimalustele. Üks ühistu andis ka konkreetse vastuse: „Ühele hoiu-laenuühistu liikmele antud laenude summa kokku ei tohi ületada selle liikme tasutud osamaksu rohkem kui 20-kordselt ega 20 protsenti hoiu-laenuühistu omakapitalist.“ Käesoleva töö autori arvates on oluline, et maksimaalne laenusumma oleks fikseeritud ja paika pandud. See on oluline seetõttu, et ühest inimesest ei sõltuks liiga palju ja et laenud oleksid hajutatud. Laenude hajutamine on tähtis, sest kui mõnede laenude tagasimaksetel hakkab esinema tõrkeid, ei hakkaks see segama ühistu üldist tegevust. Seega, mida rohkematele inimestele ning väiksemates summates on laenud laiali jaotatud, seda vähem mõjutavad üksikutest laenudest tekkivad probleemid.

Järgnevalt küsiti hoiu-laenuühistutelt taustakontrolli tegemise kohta. Tulemustest selgus, et taustakontrolli tegemist peavad EHLÜL-u kuuluvad hoiu-laenuühistud oluliseks, sest kõik kuus vastajat ütlesid, et teevad taustakontrolli enne laenu andmist. Vastustest selgus mitmeid erinevaid viise, kuidas taustakontrolli tehakse ja järgnevas loetelus on nad välja toodud punktide kaupa:

- avalike andmebaaside vaatamine (kohtulahendid, äriregister, krediidiinfo, Google'i otsingumootor, ametlikud teadaanded);
- vestlus silmast silma;
- pangaajaloo kontrollimine;
- eelnev ajalugu liikmega;
- olemasolevate liikmete soovitus.

Väljatoodud taustakontrolli tegemise viisid on kindlasti olulised ja neid kõiki punkte tuleks võimalusel teostada. Lisaks uuris käesoleva töö autor, et kas laenuaotlejad jagatakse ka eraldi riskigruppidesse peale taustakontrolli tegemist, millest oleneb laenudele kehtestatud intressimäär. Vastati erinevalt. Mitu hoiu-laenuühistut vastas, et kõrgema riskiga laenuaotlejatele ei anta üldse laenu. Mõned siiski jaotavad rühmadesse

ja sel juhul kajastub see ka intressimääras ehk kui laenuaotleja tundub riskantsem, siis kehtestatakse kõrgem intressimäär. Samuti lausuti, et kui laenuaotleja tundub riskantsem, siis nõutakse tagatiseks hüpoteeki.

Hoiu-laenuühistutelt päriti, et kas nad kasutavad taustakontrolli teostamisel mõne krediidiagentuuri abi. Selgus, et kõik hoiu-laenuühistud seda ei tee, kuid viis ühistut kuuest siiski kasutavad krediidiagentuuride abi. Ühe ühistu meelest seda teenust kasutatakse eelkõige juriidiliste isikute suhtes. Ühistu, kes ei kasuta krediidiagentuuride abi, sõnas, et nad saavad hakkama ka omajõududega.

Järgmisena uuriti hoiu-laenuühistutelt laenudele tagatiste võtmise kohta. Tulemustest selgus, et kõik hoiu-laenuühistud võtavad tagatise. Vastustes täpsustati, et vahest tuleb siiski ette ka erandeid. Lisaks sooviti saada ühistutelt veel täiendavat infot tagatiste kohta. Järgnevas tabelis on välja toodud ühistute aktsepteeritud tagatised, parim tagatis ühistu seisukohalt, halvim tagatis ühistu seisukohalt, tagatise väärtuse suurus võrreldes laenuga ja tagatisega tagatud laenude osakaal vastavalt ühistule.

Tabel 4. Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate hoiu-laenuühistute seisukohad tagatiste kohta

	HLÜ 1	HLÜ 2	HLÜ 3	HLÜ 4	HLÜ 5	HLÜ 6
Aktsepteeritavad tagatised	Vallaspandid, hüpoteegid, käendused, kommertspandid, garantiid, hoiused	Vallaspandid, hüpoteegid, käendused, garantiid	Käendused, hüpoteegid, registerpandid	Hüpoteegid, käendused, garantiid	Vallaspandid, hüpoteegid, käendused, garantiid	Käendused, hüpoteegid
Parim tagatis	Hoius	Hüpoteek	Hüpoteek	Hüpoteek	Hüpoteek	Hüpoteek
Halvim tagatis	Käendus	Käendus	Vallaspant	Vallaspant	Käendus	Vallaspant
Tagatise väärtuse suurus võrreldes laenuga	Laen * 2	Laen * 1,3–1,5	Vähemalt laen * 1,3	Laen * 1,3	100% ja rohkem laenusuurusest	Laenu saab kuni 70% tagatise summast
Tagatise/käendaja kontroll	Vajadusel jah	Jah	Jah		Ei	Vajadusel jah
Tagatisega tagatud laenude osakaal	99%	99%	90%	100%	100%	100%

Allikas: autori koostatud.

Tabelist 4 selgub, et peamiselt aktsepteeritakse tagatisena hüpoteeke ja käendusi, vähemal määral ka teisi tagatise liike. Parimaks tagatiseks peetakse hüpoteeki, mida vastas viis ühistut kuuest. Üks ühistutest peab parimaks tagatiseks hoiust, põhjendades seda nii: „Hoiused, mis makstakse meile sisse, need on reaalse rahaga kaetud.“ Hüpoteegi valikut põhjendas üks ühistu järgmiselt: „Hüpoteek on parim. Kõige vähem sekeldamist ja töötab kõige paremini.“ Halvima tagatise valikul vastused jagunevad kaheks. Kolme ühistu arust on halvim tagatis käendus ja kolme ühistu arust on halvim jällegi vallaspant. Käendust valides põhjendas üks ühistu seda sõnadega: „Isik võib ära kaduda või muutuda maksejõuetuks.“ Vallaspanti kommenteeriti aga nõnda: „Vallaspant – ei kasuta, täna on olemas, homme seda asja enam ei ole.“ Tagatise väärtuse suurusel võrreldes laenudega selgub üksmeelselt, et tagatise väärtus peab olema suurem kui laen ise. Küsiti ka, kas teostatakse tagatise/käendaja kontrolli enne

laenu andmist. Vastustest selgus, et neli ühistut teevad seda, üks ei tee ja üks jättis vastamata. Samuti tuli välja, et ühistutel on enamus laenud tagatud tagatisega.

Järgnevalt uuriti hoiu-laenuühistute esindajatelt problemlaenudega tegelemise kohta. Selgus, et kõik hoiu-laenuühistud tegelevad problemlaenudega, mis on hea märk ning töö autori arvates ka igale hoiu-laenuühistule kohustuslik. Hoiu-laenuühistutelt sai lisaks küsitud ka täiendavaid küsimusi problemlaenude kohta. Järgnevas tabelis 5 on need ka välja toodud.

Tabel 5. Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate hoiu-laenuühistute seisukohad problemlaenude kohta

	HLÜ 1	HLÜ 2	HLÜ 3	HLÜ 4	HLÜ 5	HLÜ 6
Õigeaegselt tasumata laenude osakaal	~40%	15–20%	~7%	5–10%	~25%	~3%
Tasumata jäänud laenude osakaal	~5%	~1%	~0,5%		~10%	~0,4%
Probleemsemad laenud(lühi-ajalised/pika-ajalised)	Sama	Lühi-ajalised	Lühi-ajalised	Pika-ajalised	Sama	Lühi-ajalised
Rohkem probleeme (eraisikud/ettevõtted)	Sama	Eraisikud	Eraisikud	Sama	Sama	Eraisikud
Problemlaenudega tegelemisel kasutatavad meetodid	Meeldetuletused, maksepuhkus, tagatiste realiseerimine	Läbi-rääkimised, makse-pikendused, maksepuhkus, kannatlik ootamine		Meeldetuletused, maksegraafikute muutmine	Makse-pikendused, maksegraafikute muutmine	Võlgnikuga kohene kontakt, intressimäära alandamine, kuumakse alandamine, igakuine laenude jälgimine

Allikas: autori koostatud.

Eelnevast tabelist selgub, et õigeaegselt tasumata laenude osakaal ühistute lõikes on üpris erinev. Mõnel ühistul umbes 3%, mõnel koguni 40%. Autori arvates 40% tundub liiga palju. Sellest võib järeldada seda, et ei saadeta piisavalt tihti meeldetuletusi. Üleüldiselt tasumata jäänud laenude osakaalus on saadud tulemused juba võrdsemad, jäädes vahemikku 0,4–10%. Siit saab järeldada seda, et lõpuks laenud enamjaolt ikkagi tasutakse, kuid ühe ühistu poolt välja öeldud 10% tundub autori arvates siiski liiga palju ning sellele tuleks tähelepanu pöörata. Hoiu-laenuühistud peavad probleemiks pigem lühiajalisi laene. Põhjuseid selleks toodi mitmeid: näiteks, et laenaja võib kaotada oma töö, tekivad tervislikud probleemid või siis hindavad laenajad oma maksevõimet üle. Rohkem probleemsemateks laenutasujateks peetakse eraisikuid. Kindlaid põhjuseid välja ei toodud. Autor arvates võib põhjuseks olla see, et eraisikutele antavad laenud on tarbimislaenud, kuid ettevõtetele antavad laenud investeerimislaenud. Tarbimislaenud üldjuhul kulutatakse inimeste poolt lihtsalt ära. Investeerimislaenud on suunatud ettevõtte arendamise ehk sissetulekute suurendamiseks. Seega tundub loogiline, et eraisikute poolt võetud laenude puhul on mittetasumise oht suurem. Probleemlaenudega tegelevad hoiu-laenuühistud aktiivselt, pakkudes erinevaid võimalusi hätta sattunud laenuvõtjatele. Ühistute välja toodud meetodid tunduvad mõistlikud ja kliendisõbralikud. See võib samas ka ohuks olla, sest liigne järeleandlikkus ei pruugi hästi lõppeda.

Tulemustest ülevaatliku analüüsi tegemiseks koostas töö autor SWOT (*strengths, weaknesses, opportunities, threats*) analüüsi, kus keskseks probleemiks on krediidiriski aktuaalsus Eesti hoiu-laenuühistutes. Tabelisse on sellest olenevalt lisatud nende terminite eestikeelsed nimetused ehk tugevused, nõrkused, võimalused ja ohud. Tabel on koostatud saadaolevatest andmetest ja Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate hoiu-laenuühistute esindajate vastustest. SWOT analüüs on leitav tabelist 6.

Tabel 6. SWOT analüüs Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvate hoiu-laenuühistute krediidiriski aktuaalsuse kohta.

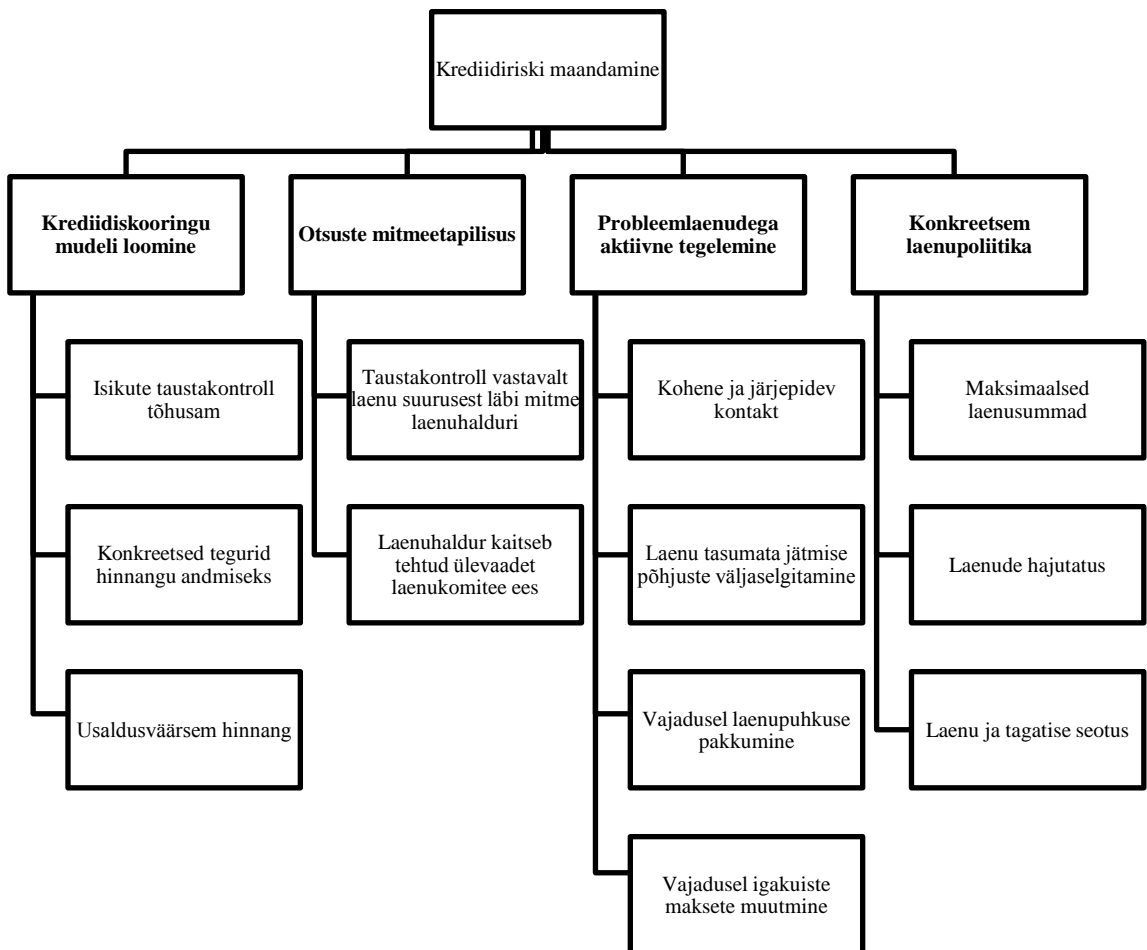
Tugevused	Nõrkused
<ul style="list-style-type: none"> • Tagatiste võtmine ja enamik laenudest ka tagatud, • Reservfondi olemasolu, • Krediidiagentuuride abi kasutamine. 	<ul style="list-style-type: none"> • Isikute taustakontroll võiks olla konkreetsem, näiteks luues krediidiskooringu mudeli, • Probleemlaenudega tegelemine.
Võimalused	Ohud
<ul style="list-style-type: none"> • Nõudlikum reguleeritus, • Jäigem laenupoliitika ja taustakontroll. 	<ul style="list-style-type: none"> • Puudub riiklik tagatis, • Laenajate massiline maksejõetus, • Liigne usaldusväärsus liikmetele.

Allikas: autori koostatud.

Tugevusteks peab töö autor tagatiste võtmist. Küsitluse vastustest selgus, et enamikule laenudest võetakse tagatise. Samuti on Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvad ühistud loonud endale reservfondid, mida vajadusel kasutada, mida saab pidada samuti tugevuseks. Lisaks kasutab enamik küsimustikule vastanud hoiu-laenuühistutest krediidiagentuuride abi, mis on samuti tugevus. Käesoleva töö autori arvates on nõrkuseks isikute taustakontroll. Küsitluse tulemustest selgus, et vastanud küll teevad taustakontrolli laenu taotlejatele, aga töö autori arvates võiks see olla konkreetsem ja põhjalikum. Üheks meetodiks pakub autor välja krediidiskooringu mudeli loomise, mille abil saaks panna paika konkreetseid punkte, mis peavad täidetud olema. Nõrkuseks on ka probleemlaenudega tegelemine. Vastustest selgus, et probleemlaenudega küll tegeletakse ja kasutatakse erinevaid meetodeid, kuid õigeaegselt tasumata laenude osakaal on mitmel ühistul siiski üpris kõrge. Võimalusena näeb töö autor paremat reguleeritust ehk Eesti hoiu-laenuühistute seaduse täiendamist, mille läbi annaks veel enam krediidiriski ennetada. Näiteks muuta hoiu-laenuühistute ehk finantseerimisasutuste reguleeritust veel enam kommertsbankade ehk krediidasutuste moodi. Lisaks näeb töö autor võimalusena jäigemata laenupoliitikat ja taustakontrolli ehk siis kindlalt paika pandud asju, mida uurida iga laenu taotleja kohta eraldi. Ohuks peab töö autor riikliku tagatise puudumist. Riikliku tagatise olemasolu annaks hoiustajatele juurde lisakindlust, mis tuleks ühistutele kindlasti kasuks. Küsitluse vastustest küll selgus, et hoiu-laenuühistud seda suureks probleemiks ei pea,

sest neil on loodud omad reservfondid. Lisaks võib ohuks pidada laenajate massilist maksejõetust. See on samuti vähetõenäoline, kuid siiski halbade juhuste kokkulangemisel võimalik. Autori arvates on ohuks ka liigne usaldusväärsus liikmetele. Hoiu-laenuühistud üldjuhul teavad enda liikmeid üpris hästi ja võib-olla antakse osad laenud liiga kergekäeliselt. Sellest võib kujuneda tõsine oht ning seda tuleks ennetada.

Krediidiriski tõhusamaks maandamiseks hoiu-laenuühistutes on käesoleva töö autor koostanud joonise 14 koos omapoolsete ideedega. Joonis on koostatud hoiu-laenuühistutele saadetud küsitluse vastuste põhjal. Käesoleva töö autori arvates on joonisel välja pakutud punktides hoiu-laenuühistutel arenguruumi ja nende nõuannete täitmisel võimalus muutuda rohkem usaldusväärsemaks kui ka turvalisemaks.

Joonis 14. Soovitused krediidiriski tõhusamaks maandamiseks (autori koostatud).

Eelneval joonisel on välja toodud käesoleva töö autori soovitusid krediidiriski tõhusamaks maandamiseks. Krediidiskooringu mudeli loomise läbi on võimalik muuta

isikute taustakontrolli tõhusamaks. Mudeli abil pannakse paika kindlad tegurid, mida laenutaotlejatelt uuritakse enne laenu andmist ja antakse neile hinnang. Saadud tulemuste põhjal kujuneb konkreetne skoor, mille põhjal saab hinnata kas tasub laenu anda või mitte. Konkreetsema laenupoliitika all peab käesoleva töö autor silmas seda, et hoiu-laenuühistud paneksid paika kindlad laenusummad, mida ühele isikule maksimaalselt laenata on võimalik. Summad peaksid olema paika pandud vastavalt ühistu võimalustele. Kogu laenuportfell võiks ideaalis olla hajutatud võimalikult paljude isikute vahel. Selle eesmärk oleks see, et kui mõned laenud jäävad tasumata, siis ei mõjutaks see ühistu võimekust. Laenude ja tagatise seotuse all mõtleb käesoleva töö autor seda, et kui laenusumma ületab mingi teatud piiri, siis peab tagatiseks olema hüpoteek. Väiksemate laenude puhul sobib muu tagatis. Probleemlaenudega aktiivsema tegelemise all peab käesoleva töö autor silmas seda, et kui laen ei saa õigeaegselt tasutud, hakkab ühistu koheselt antud laenuga tegelema. Ühistutelt saadud vastuste põhjal selgus, et mõnel ühistul on õigeaegselt tasumata laenude osakaal koguni 40%, mida on liiga palju. Vastusest selgus, et lõpuks saavad enamus laenud siiski tasutud, kuid ohuks on see ikka. Parem on ennetada ja tegeleda probleemsete laenudega aktiivselt. Samuti pakkuda hätta sattunud laenajatele lahendusi ja võimalusi laenu tasumiseks. Otsuste mitmeetapilisuse all mõtleb käesoleva töö autor seda, et isikute taustakontroll käiks läbi mitmete laenuhaldurite enne lõpliku otsuse vastuvõtmist. Seda sellepärast, et vältida olukorda, kus ühel laenuhalduril võib midagi olulist märkamata jääda ning et otsus ei põhineks ainult ühe isiku subjektiivsel arvamusel. See võiks paigas olla nii, et väiksemate laenude korral võib toime tulla ka ühe halduriga ja kui laenu summa on üle teatud piiri, siis peab laenu üle vaatama mitu laenuhaldurit. Samuti soovib käesoleva töö autor hoiu-laenuühistutele sellist mõtet, et kui laenuhaldur on laenutaotleja üle vaadanud ja otsustab selle sobivaks, siis enne laenu väljastamist kaitseb ta seda laenukomitee ees, mille järel otsustakse kas laen läheb välja või mitte.

Kokkuvõtteks võib siiski öelda, et krediidirisk ei ole Eesti Hoiu-laenuühistute Liitu kuuluvatel hoiu-laenuühistutel probleemiks. Seda saab väita küsitluses saadud vastuste põhjal. Hoiu-laenuühistud väitsid, et nad teavad krediidiriski ohte ning samuti ka ennetamisviise. Käesoleva töö autori arvates on krediidiriski vältimiseks ja ennetamiseks peamised viisid tagatise võtmine, probleemlaenudega tegelemine, riskifondi olemasolu ning laenude hajutamine. Tulemustest selgus, et ühistud seda ka

teevad, kes suuremal, kes vähemal määral. Kindlasti on ühistutel selles küsimuses veel arenguruumi, kuid vähemalt nad teadvustavad krediidiriski ohte endale ja on loonud ka omad viisid sellega tegelemiseks. Töö autor loodab, et antud tööst saavad hoiu-laenuühistud krediidiriski ennetamiseks juurde uusi ideid ning seeläbi muutuvad nad inimeste jaoks turvalisemaks ja usaldusväärsemaks. Samuti peaksid antud tööst abi saama ka inimesed, kes kahtlevad hoiu-laenuühistute tegevuses ja turvalisuses.

KOKKUVÕTE

Krediidirisk on väga oluline risk pangandussektoris. Krediidiriski peetakse ka suurimaks pangandusriskiks. Samuti on mitmeid erinevaid krediidiriski liike kui ka allikaid. Krediidiriski erinevad liigid on kontsentratsioonirisk, maa- ehk riigirisk, tagatiserisk, kauplemisportfelli vastaspoole risk ja ka kauplemisportfelli ülekanderisk. Krediidiriski allikad on pangavekslid, pankade vahelised tehingud, kaubavahetuse finantseerimine, välisvaluuta tehingud, finantsfutuudid, vahetustehingud, võlakirjad, aktsiad kui ka optioonid. Töö autori arvates peaksid finantseerimisasutused kõiki neid võimalikke riskiallikaid endale teadvustama ning vastavalt enda pakutavatele teenustele need kriitilise pilguga üle vaatama. Samuti rõhutab töö autor, et krediidiriskist võivad esile kerkida ka teised pangandusriskid, näiteks likviidsusrisk. Krediidiriskile ebapiisava tähelepanu pööramine võib lõppeda halvasti.

Krediidiriski maandamiseks on mitmeid võimalusi. Aga et riske maandama hakata, tuleb neid kõigepealt endale teadvustada ning samuti teada seda mõjutavaid tegureid. Krediidiriski mõjutavad tegurid jagunevad süstemaatilisteks ja mittesüstemaatilisteks. Krediidiriski maandamise viisideks on põhjalik taustakontroll, laenude hajutus, tagatiste võtmine, problemlaenudega aktiivne tegelemine, stressitestide tegemine ohtude ennetamiseks, riskikindlustus, reservfondide olemasolu kui ka piisavalt suure omakapitali osakaalu olemasolu rasketel hetkedel kahjumite katmiseks. Käesoleva töö autori arvates on kõige olulisemad krediidiriski maandamise viisid põhjalik taustakontroll ja laenudele tagatiste võtmine. Taustakontroll on oluline võimalike ohtude ennetamiseks ja tagatised on olulised laenude tasumise kindlustamiseks.

Maailmas on rohkem kui 56 000 hoiu-laenuühistut, mis asuvad 103 riigis. Nendes on rohkem kui 208 miljonit liiget. Arenenud hoiu-laenuühistutega riikides on hoiu-laenuühistud üpris sarnased rahaasutused nagu tavalised kommertspangad ehk nad pakuvad samasid teenuseid. Nendes riikides, kus hoiu-laenuühistud pole veel nii

arenenud, on teenuste hulk piiratum. Krediidiriski juhtimine hoiu-laenuühistutes erineb mõnevõrra tavalistest kommertsbankadest. Üldised põhimõtted on siiski kõik samad. Hoiu-laenuühistute erinevus on aga see, et neile langevad regulatsioonid on mõnevõrra teistsugused. Käesoleva töö autor ka võrdles hoiu-laenuühistuid kommertsbankade ja teiste väikelaenu pakkujatega ning tõi välja ka plussid ja miinused. Käsitletud sai ka Hoiu-laenuühistute Maailmanõukogu tegevusi ja eesmärke.

Eestis on hoiu-laenuühistuid 21. Liikmeid on hoiu-laenuühistute peale kokku 5656 ning see arv on liikumas tõusvas trendis, viimase viie aastaga on see kasvanud ligi poole võrra. Samuti on kasvanud tunduvalt hoiuste, laenude, varade kui ka omakapitali maht. Siiski on hoiu-laenuühistute turuosa võrreldes kommertsbankadega väga väike. Eestis on hoiu-laenuühistute esindusorganisatsiooniks Eesti Hoiu-Laenuühistute Liit. Liitu kuulub üheksa hoiu-laenuühistut. Eesti Hoiu-Laenuühistute Liitu kuuluvad hoiu-laenuühistud on kõik ka traditsioonilises mõttes hoiu-laenuühistud järgides ühistulise tegevuse põhimõtteid. Mitme mitte liitu kuuluva hoiu-laenuühistu ühistulistele tegevuse põhimõtetele järgmises võib kahelda. Enamus Eesti hoiu-laenuühistute sektorist kuulub Eesti Hoiu-Laenuühistute Liitu kuuluvate hoiu-laenuühistute kätte. Eesti suurim hoiu-laenuühistu on Tartu Hoiu-laenuühistu.

Käesolevas töös sai tutvustatud ka Eesti hoiu-laenuühistute seadusandliku poolt. Antud teema kontekstist lähtuvalt on see oluline ning seetõttu tõi töö autor seadustest välja ka olulisemad punktid. Põhiliselt sai käsitletud hoiu-laenuühistute seadust, mis on peamiseks regulatsiooniks hoiu-laenuühistutele. Lisaks sai käsitletud ka tulundusühistuseadust kui ka rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadust. Seadusest sai välja toodud erinevad nõuded ja kohustused hoiu-laenuühistutele ning samuti lisis käesoleva töö autor omapoolseid arvamusi teatud nõuetele.

Töö viimase peatüki raames viis töö autor läbi küsitluse Eesti Hoiu-Laenuühistute Liitu kuuluvate hoiu-laenuühistute seas. Liitu kuuluvad hoiu-laenuühistud sai valitud seetõttu, et esiteks on nende käes enamus Eesti hoiu-laenuühistute sektorist ning teiseks seetõttu, et liitu kuuluvad ühistud on ka kõige traditsioonilisemas mõistes hoiu-laenuühistud ning nad järgivad ka ühistulise tegevuse põhimõtteid. Küsitluse eesmärk oli välja selgitada kas krediidirisk on Eesti hoiu-laenuühistute jaoks probleemiks või mitte ning kui turvaliselt on tagatud hoiu-laenuühistusse hoiustanud liikmete hoiused.

Teatavasti pole Eesti hoiu-laenuühistute hoiused riiklikult tagatud ehk neile ei lange hoiuste tagamise skeem. Sellepärast on inimestel võimalus halbade juhuste kokkulangemisel kaotada kogu oma hoiustatud raha. Töö autor viis läbi avatud vastustega küsitluse, kus hoiu-laenuühistute esindajad pidid vastama 30-le küsimusele. Küsitlusele vastas kuus hoiu-laenuühistut üheksast Eesti Hoiu-Laenuühistute Liitu kuuluvast.

Tulemustest selgus, et krediidirisk ei ole Eesti Hoiu-Laenuühistute Liitu kuuluvatel hoiu-laenuühistutel suureks probleemiks. Seda saab väita küsitluses saadud vastuste põhjal. Hoiu-laenuühistud teadvustavad endale krediidiriski ohte ning samuti ka ennetamisviise. Töö autori arvates on krediidiriski vältimiseks ja ennetamiseks peamised viisid tagatiste võtmine, probleemlaenudega tegelemine, riskifondi olemasolu ning laenude hajutamine. Küsitluse vastustest selgus, et hoiu-laenuühistud seda ka teevad, kes suuremal, kes vähemal määral. Töö autor arvab vastuste põhjal, et ühistutel on krediidiriski maandamisviiside edasi arendamisel veel arenguruumi ning loodab, et antud töö abil saavad nad endale juurde uusi mõtteid. Hea märk on see, et hoiu-laenuühistud teadvustavad krediidiriski ohte endale ja on loonud omad viisid sellega tegelemiseks.

Küsitluse tulemustele kui ka erineva teooria läbi töötamisele tuginedes tõi käesoleva töö autor välja ka omapoolsed ettepanekud, mida hoiu-laenuühistud võiksid vastavalt võimalustele ja soovidele rakendada, eesmärgiga suurendada hoiu-laenuühistu turvalisust kui ka usaldusväarsust inimeste seas. Peamisteks autori poolseks ettepanekuteks on krediidiskooringu mudeli loomine, otsuste mitmeetapilisus, probleemlaenudega aktiivne tegelemine ja konkreetsema laenupoliitika rakendamine. Läbi nimetatud ettepanekute, mida on täpsemalt käsitletud töö viimases alapeatükis, loodab käesoleva töö autor hoiu-laenuühistute krediidiriski ohtu vähendada ning suurendada inimeste usaldusväarsust hoiu-laenuühistute vastu.

Käesoleva tööga soovis töö autor selgitada välja, kas krediidirisk on hoiu-laenuühistute jaoks aktuaalseks probleemiks või mitte. Läbi hoiu-laenuühistute seadusandluse läbi töötamise ja hoiu-laenuühistute esindajatega läbi viidud küsitluse tulemustele tuginedes võib väita, et krediidirisk ei ole suureks probleemiks Eesti hoiu-laenuühistute jaoks, vähemalt mitte Eesti Hoiu-Laenuühistute Liitu kuuluvate ühistute jaoks.

Antud töös selgitati välja hoiu-laenuühistutega seotud krediidiriski probleeme ja nende maandamise viise, kuid tulevikus oleks vaatlusalust teemat võimalik edasi arendada näiteks sellisel moel, et uurida teiste pangandusriskide mõju ja probleeme hoiu-laenuühistutele. Töö autori arvates on Eesti hoiu-laenuühistuid üpris vähe uuritud ning seetõttu on selles valdkonnas veel palju uurimisvõimalusi. Samuti on Eesti hoiu-laenuühistud kasvamas kui ka tekkimas juurde uusi hoiu-laenuühistuid, seega on hoiu-laenuühistute sektor ka arenemas ning kindlasti tekib aina juurde uusi uuritavaid võimalusi.

Töö autor loodab, et antud tööst saavad hoiu-laenuühistud krediidiriski ennetamiseks juurde uusi ideid ning seeläbi muutuvad nad inimeste jaoks turvalisemaks ja usaldusväärsemaks. Samuti peaksid antud tööst abi ja kindlustunnet saama inimesed, kes kahtlevad hoiu-laenuühistute tegevuses ja turvalisuses.

VIIDATUD ALLIKAD

1. Baseli regulatsioon finantssektorit suunamas. – E24, 2010.
[<http://forex.e24.ee/312183/baseli-regulatsioon-finantssektorit-suunamas>].
10.01.2015.
2. **Bessis, J.** Risk Management in Banking. John Wiley & Sons Ltd, Chichester, 2010.
[http://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=oq-MAjw2ezQC&oi=fnd&pg=PT28&dq=credit+risk+in+banking+defined&ots=Codywzq1ub&sig=7bQhdngnY42fW6CJWRgGWScHawo&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false].15.01.2015.
3. **Blazy, R., Weill, L.** Why Do Banks Ask for Collateral and Which Ones? CREFI-LSF, Working paper series, 2006, No. 06–07, 34 p.
4. **Castro, V.** Macroeconomic determinants of the credit risk in the banking system: The case of the GIPSI. – University of Coimbra, GEMF and NIPE, Working Papers, 2013, No. 12, 39 p.
5. **Casu, B., Girardone, C., Molyneux, P.** Introduction to banking. Harlow: Pearson Education Limited, 2006, 526 p.
6. **Colley, A.** Credit Unions vs. Banks – Differences, Pros & Cons.
[<http://www.moneycrashers.com/why-credit-unions-are-better-than-banks/>].
24.01.2015.
7. **Domingo, A. D., Thiagarajan, S.** A Study of Credit Risk in Credit Unions in Belize. – International Journal of Management and Humanities, 2014, Vol.1, Iss. 3, pp. 16–19.
8. Eesti Panga koostatud hoiu-laenuühistute bilansid seisuga 31.12.2014.
(digitaaldokument)
9. Eesti Panga koostatud hoiu-laenuühistute bilansid seisuga 31.12.2011.
(digitaaldokument)
10. **Einav, L., Jenkins, M., Levin, J.** The impact of credit scoring on consumer lending. – Rand Journal of Economics, 2013, Vol. 44, No. 2, pp. 249–274.

11. **Elkhoury, M.** Credit rating agencies and their potential impact on developing countries. – United Nations conference on trade and development, Discussion Papers, 2008, 33 p.
12. Esimene samm. Finantsinspeksioon. [<http://www.fi.ee/index.php?id=3226>]. 10.01.2015.
13. E-äriregister. Registrate ja Infosüsteemide Keskus. [<https://ariregister.rik.ee/>]. 22.02.2015.
14. **Fainstein, G., Novikov, I.** The Comparative Analysis of Credit Risk Determinants In the Banking Sector of the Baltic States. – Review of Economics & Finance, Better Advances Press, 2011, Vol. 3, pp 20–45.
15. HLÜ Liit. Eesti Hoiu-Laenuühistute Liit. [<http://www.hoiu-laenu.ee/hlu-liit/>]. 22.02.2015.
16. HLÜ'd Eestis. Eesti Hoiu-Laenuühistute Liit. [<http://www.hoiu-laenu.ee/avaleht/hlud-eestis/>]. 17.02.2015.
17. Hoiatused. Eesti Hoiu-Laenuühistute Liit. [<http://www.hoiu-laenu.ee/avaleht/hoiatused/>]. 10.04.2015.
18. Hoiu-laenuühistu seadus. Vastu võetud Riigikogus 9. veebruaril 1999. aastal. – Riigi Teataja I osa, 1999, nr. 24, art. 357. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/13330637>]. 05.03.2015.
19. Hoiu-laenuühistud Eestis. Tartu Hoiu-laenuühistu. [<http://www.yhistupank.ee/ettevotest-1/hoiu-laenuuhistud-eestis/>]. 15.02.2015.
20. Hoiu-laenuühistute hoiused ei ole tagatud. Finantsinspeksioon. [<http://www.fi.ee/?id=13094>]. 03.03.2015.
21. Hoiu-laenuühistute koondbilanss 2004–2014. Eesti Pank. [<http://statistika.eestipank.ee/?lng=et#listMenu/1075/treeMenu/FINANTSSEKTOR/149>]. 05.03.2015.
22. International Credit Union System. World Council of Credit Unions. [<http://www.woccu.org/about/intlcusystem>]. 1.02.2015.
23. **Jasevičienė, F., Valiulienė, V.** Main Risks in the Lithuanian banking sector: analysis and evaluation. – Vilnius University, EKONOMIKA, 2013, Vol. 91(1), pp. 97–119.

24. Kas priske intressiraha tuleb piiks-piiks-laenajate kõhnast kaukast? Lounaleht. [http://www.lounaleht.ee/?page=1&id=14598]. 10.04.2015.
25. **Kaupelytė, D., McCarthy, O.** Risk Management in Lithuanian and Irish Credit Unions: Trends and Impacts on Credit Union Development. – Journal of Rural Cooperation, 2006, Vol. 34, No. 2, pp. 179–194.
26. Kehtna Hoiu-Laenuühistu – väikepank eestimaisel kapitalil. Delfi. [http://eestielu.delfi.ee/raplamaa/elu/kehtna-hoiu-laenuuhistu-vaikepank-eestimaisel-kapitalil?id=65700460]. 16.02.2015.
27. **Koford, K., Tschoegl, A. E.** Problems of Bank Lending in Bulgaria: Information Asymmetry and Institutional Learning. – The Wharton Financial Institutions Center, Working Paper Series, 1997, Vol. 97, No. 41, 45 p.
28. **Kohn, M.** Financial Institutions and Markets. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2004, 674 p.
29. **Krukhmal, O., Kryklii, O.** Problem Loans Management System in Bank. – Actual Problems of Economics, 2014, Vol. 5, No. 5, pp. 409–416.
30. Kuidas on Teie hoiused kaitstud. Tagatisfond. [http://www.tf.ee/hoiuste-kaitse/]. 3.04.2015.
31. Mis on hoiu-laenuühistu? Eesti Hoiu-Laenuühistute Liit. [http://www.hoiu-laenu.ee/avaleht/mis-on-hoiu-laenuuhistu/]. 19.02.2015.
32. **Moti, H. O., Masinde, J. S., Mugenda, N. G., Sindani, M. N.** Effectiveness of Credit Management System on Loan Performance: Empirical Evidence from Micro Finance Sector in Kenya. – International Journal of Business, Humanities and Technology, 2012, Vol. 2, No. 6, pp. 99–108.
33. Principles for the Management of Credit Risk. – Basel Committee on Banking Supervision. Basel, 2000, 26 p. [http://www.bis.org/publ/bcbs75.pdf]. 28.12.2014.
34. **Pritchard, J.** Credit Unions – Safety, Services, and Structure. [http://banking.about.com/od/creditunions/a/creditunions.htm]. 24.01.2015.
35. **Quagliariello, M.** Stress Testing the Banking System: Methodologies and Applications. – Cambridge University Press, 2009, 46 p.
36. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. Vastu võetud Riigikogus 19. detsembril 2007. aastal. – Riigi Teataja I osa, 2008, nr. 3, art. 21. [https://www.riigiteataja.ee/akt/13264873]. 13.03.2015.

37. **Raymond, R., Schroeder, R. W.** Credit Unions and Capital Adequacy: Managing Growth and Risk. – International Journal of Business and Social Research, 2012, Vol. 2, No. 6, pp. 241–254.
38. Riskid Eesti Majanduses. Vastutav toimetaja T. Paas. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2000, 300 lk.
39. **Rodica, T. M.** The credit risk – component of the banking risks. – Annals of Faculty of Economics, 2011, Vol. 1, No. 2, pp. 430–437.
40. **Roos, A., Sander, P., Nurmet, M., Ivanova, N.** Finantsturud ja -Institutsioonid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2014, 428 lk.
41. **Schenk, M.** Commercial Banks And Credit Unions. 37 p.
[http://www.cuna.org/Research-And-Strategy/DownLoads/combanks_cus/].
3.02.2015.
42. **Servigny, A., Renault, O.** Measuring and Managing Credit Risk. New York: The McGraw-Hill, 2004, 467 p.
43. **Siskos, D, V.** The Largest Risks Facing the International Banking System. – SMC University, SMC Working Papers, 2013, 13 p.
44. Teave investeerimise ja eri liiki investeerimisvarade riskidest ja olemusest. Danske Capital, 12 lk.
[http://www.danskecapital.ee/UserFiles/Pensionifondide%20tulu%20ja%20riski%20osuhe/Danske_Capital%20AS_Teave_Riskidest.pdf]. 7.01.2015.
45. Technical Guide Credit Union Regulation and Supervision. World Council of Credit Unions. 2008, 16 p. [<http://www.woccu.org/documents/RegSupTechGuide>].
3.02.2015.
46. Tulundusühistuseadus. Vastu võetud Riigikogus 19. detsembril 2001. aastal. – Riigi Teataja I osa, 2002, nr. 3, art. 6. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/13278884>].
10.03.2015.
47. What is a Credit Union? World Council of Credit Unions.
[<http://www.woccu.org/about/creditunion>]. 1.02.2015.

LISAD

Lisa 1. Küsimustik Eesti-hoiulaenuühistute Liitu kuuluvatele hoiu-laenuühistutele

Tere!

Minu nimi on Mauno Pihu ning ma olen Tartu Ülikooli majandusteaduskonna bakalaureuseõppe üliõpilane. Hetkel kirjutan lõputööd teemal „Krediidiriski aktuaalsus Eesti hoiu-laenuühistutes“. Seoses sellega sooviks ma saada Teie hoiu-laenuühistult natuke abi. Minu bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada krediidiriski aktuaalsus Eesti hoiu-laenuühistutes ehk sisuliselt uurida, kuidas erinevad Eesti hoiu-laenuühistud tegelevad krediidiriski juhtimisega ja sellega kaasnevate probleemidega. Samuti kas hoiustajad peaksid kartma oma hoiuste pärast, sest teatavasti hoiu-laenuühistute hoiustel riiklik garantii puudub. Lähtuvalt lõputöö teemast palun Teil vastata alljärgnevatele küsimustele, mille põhjal valmib minu lõputöö empiiriline osa. Töös ei käsitle ma Teie hoiu-laenuühistult saadud informatsiooni nimeliselt. Küsimustele vastamine võtab aega ligikaudu 30 minutit.

Ette tänades!

Küsimused Teie HLÜ kohta:

- Millal alustas Teie hoiu-laenuühistu tegevust?
- Kui palju on Teie hoiu-laenuühistul liikmeid?
- Mis teenuseid Teie hoiu-laenuühistu pakub peale hoiuste võtmise ja laenude andmise?

Küsimused riskide kohta:

- Millised on peamised riskid hoiu-laenuühistute jaoks praegusel ajal? Mida Teie hoiu-laenuühistu teeb selleks, et antud takistusest üle olla?
- Kas see on probleem, et hoiu-laenuühistute hoiustel pole riiklikku tagatist?
- Kui hoiustel oleks riiklik tagatis, kas hoiustamine muutuks aktiivsemaks?
- Kas Teie hoiu-laenuühistul on loodud kriisideks riskifond?
- Millised on peamised krediidiriski allikad Teie hoiu-laenuühistu jaoks?

Küsimused laenude väljastamise tingimuste kohta:

- Kas laenu taotlejal peab olema töökoht? Kui jah, siis kuidas on seotud sissetulek ja võimaliku laenu suurus?
- Mis tingimused veel peavad olema täidetud laenu saamiseks (haridustase, vanus, jms)?
- Mis tingimused peavad täidetud olema ettevõttele?
- Kui suur on maksimaalne ühele isikule/ettevõttele väljastatava laenu summa? Mille järgi see on paika pandud?
- Maksimaalselt kui pikaks perioodiks väljastate laene?

Küsimused taustakontrolli kohta:

- Kas te kontrollite laenutaotleja tausta enne laenu andmist?

- Kuidas näeb välja taustakontrolli protsess enne laenu andmist?
- Kas olete loonud enda krediitdiskooringu mudeli taustakontrolli tegemiseks?
- Kas jagate laenuaotlejaid riskigruppidesse (madal/kõrge)? Kui jah, siis kas kõrgema riskiga taotlejatele kehtestate kõrgema intressimäära või mingid muud nõudmised?
- Kas kasutate krediidiagentuuride abi isikute taustakontrolli tegemisel? Kui ei, siis miks?

Küsimused tagatiste kohta:

- Kas võtate laenu saajatelt tagatise? Kui ei, siis miks?
- Kui suur peab olema tagatise väärtus võrreldes laenu suurusega?
- Milliseid tagatise võtate (vallaspannid, hüpoteegid, käendused, garantiid)?
- Millist tagatist peate kõige paremaks ja miks?
- Millist tagatist peate kõige halvemaks ja miks?
- Kas viite läbi ka tagatise kontrolli, et olla kindel tagatise väärtuses (käenduse või garantii korral käendaja/garandi maksejõuetuses)? Kuidas seda teostate?
- Kui suur osa laenudest on tagatud tagatisega (kui ei tea täpselt, siis umbkaudselt)?

Küsimused väljastatud laenude ja problemlaenude kohta:

- Kui palju laene on Teie hoiu-laenuühistu väljastanud arvuliselt kui ei tea täpselt, siis umbkaudselt)?
- Kui suur osa laenudest protsentuaalselt pole tasutud õigeaegselt (kui täpselt ei tea, siis umbkaudselt)?
- Kui suur osa laenudest protsentuaalselt pole üldse tasutud (kui täpselt ei tea, siis umbkaudselt)?
- Kas probleeme on rohkem lühiajaliste (kuni 1 aasta) või pikemaajaliste laenudega? Mis võib olla selle põhjuseks?
- Kas probleeme on rohkem eraisikutega või ettevõtetega? Miks?
- Juhul kui laenu tasumine on ebaõnnestunud, siis kummalt on hiljem lihtsam laenatud raha tagasi saada, eraisikutelt või ettevõtetelt? Miks?
- Kuidas tegelete probleemlaenudega? Mis võimalusi pakute raskustesse sattunud laenajatele?
- Kui suur osa probleemlaenudest protsentuaalselt saab lõpuks ikkagi tasutud (kui ei tea täpselt, siis umbkaudselt)? Ja kui kaua see võtab?

Küsimused muude viiside kohta krediidiriski maandamiseks:

- Kas kasutate mõndade riskantsemate laenude puhul riskikindlustust ehk müüte laenu edasi kolmandale osapoolle? Kui jah, siis mis juhtudel?
- Mis viisidel lisaks eespool mainitutele maandate veel krediidiriski?

SUMMARY

TOPICALITY OF CREDIT RISKS IN ESTONIAN CREDIT UNIONS

Mauno Pihu

Cooperative financial institutions are becoming more and more popular in today's world because the number of credit unions and their members is increasing. The main reasons for that could be that credit unions are domestic and they pay a much higher interest rate on all deposit accounts than banks. Since the popularity of credit unions is constantly growing, it is important to find out how Estonian credit unions are coping with credit risks. The topic has not been studied before; consequently the subject is quite fresh and actual.

The topic needs to be studied because the existent and potential depositors who have already or want to deposit their money into credit unions accounts can get a better idea of how well and how safely their money is insured. It is known, that credit union depositions are not guaranteed by the government. What it means is that if the credit union declares bankruptcy, the depositor will lose all of the money they have on deposit. On the other hand, commercial bank deposits are guaranteed by the government. Because of that, the aim of this bachelor's thesis is to find out the topicality of credit risks in Estonian credit unions. By the topicality it is meant if credit unions find credit risks to be a problem and how they are going to guarantee their members' deposits. It is also important to find out how they deal with bad credit loans. To answer these questions, the author has assembled some tasks:

- to give a theoretical review of the importance of credit risks,
- explain opportunities of mitigating credit risks,
- describe the risk assessment of credit unions specifically,
- give an overview of Estonian credit union sectors,

- distribute a questionnaire among Estonian credit unions' representatives,
- review the legislative part of credit unions,
- cast an analysis of the results and write conclusions.

This thesis consists of two parts, from which the first one is theoretical and the second is empirical. The theoretical part focuses mainly on explaining credit risks and the ways of reducing them. Moreover, what are the key factors of affecting credit risks, how are they emerged and how they can be forestalled. In the empirical part it is explained how much of a problem is credit risk in Estonian credit unions and the sector of Estonian credit unions is overviewed. What is more, the legislative parts of credit unions are reviewed and the survey among Estonian credit unions' representatives about mitigating credit risks and its methods is carried in.

Credit risk is the biggest and the most important risk in banking sectors. There are different kinds and different sources of risks. Types of credit risks are concentration risk, country risk, security risk, counterparty risk and settlement risk in the trading portfolio. The sources of credit risk are acceptances, interbank transactions, trade financing, foreign exchange transactions, financial futures, swaps, bonds, equities and options. For the author, it is important to acknowledge credit risks before it is too late and it can turn into greater banking risk, such as liquidity risk.

There are different ways of mitigating credit risks but at first, people have to acknowledge them and have to know the influencing factors. The factors divide into systematic and unsystematic. The ways of mitigating risks are background check, diversification, demanding collateral, dealing with problematic loans, carrying out stress tests, hedging, having reserve funds and enough capital. In thesis author's opinion, the most important mitigating ways are debtor's thorough background checks for prevention and diversification for insuring loan payments.

There are more than 56 000 credit unions in 103 different countries in the world with more than 208 million members. In countries with developed credit unions the unions there are somewhat similar to banks in providing services. But the regulations of credit unions are different from banks. The author of this thesis compared credit unions with banks and other micro loan providers and came up with some pros and cons. The author

also reviewed some of the work and the aims of World Council of Credit Unions – WOCCU.

In Estonia there are 21 credit unions. Right now, there are 5656 members all together and the number is always increasing. The capacity of the deposits, loans, properties, and capital has also increased. Still the market share compared to banks is very small in credit unions. Credit unions' head organisation is Estonian Union of Credit Cooperative (EUCC), which connects nine credit unions. The majority of Estonian credit union sector belongs to credit unions that are a part of the Estonian Union of Credit Cooperative. The largest union is Tartu Credit Union.

In this thesis the legislative side of Estonian credit unions is introduced and originated from the context of this theme it is important to bring out some law acts. Mainly the law of credit unions is disserted, which is also the main regulation for all credit unions. What is more, commercial associations act, money laundering and terrorist financing prevention act is pointed out. Different requests and obligations for credit unions and also some author's thoughts about these demands are brought up.

In the last chapter of the thesis, the author carried in a survey among the credit unions of the EUCC. The unions of the EUCC were picked because they own the bulk of the sector and they are the most traditional unions who follow the principles of cooperative activities. The aim of the survey was to find out if credit risk is a problem for Estonian credit unions and how safely the deposits are held. The explanations of the Financial Supervision Authority are not legally binding, meaning that the providers of financial services are not required to make any decisions on the basis thereof. Since Estonian credit unions' deposits are not guaranteed, there will be possibilities of losing one's deposits. The author carried out a survey with 30 open-ended questions for the representatives. Six out of nine answered the questionnaire.

The results revealed that Estonian credit unions are not worried about credit risks. The unions have acknowledged the threats and the preventions of credit risks. The main ways of avoiding credit risks were diversification, dealing with problematic loans, demanding collateral and having a hedge fund. The author believes that the unions have plenty of room for development and they might get help and some new ideas from this

thesis. It is good that credit unions know their risks and have developed ways of dealing with them.

Based on the results of the survey and handling some of the theory, the author pointed out some own suggestions that credit unions could use in the name of securing their union and making it more reliable. The biggest suggestions would be creating a credit scoring model, making decisions in several stages, dealing with problematic loans and implementation of more particular loan policy.

Credit unions have not been researched much before, so there could be many chances of studying. The perspective of extending the study is good, because Estonian credit unions are expanding and the sector is constantly growing. This topic could go further by studying other banking risks and issues on credit unions.

The author of this thesis is hoping that this research could help credit unions to get some new ideas and to make themselves more reliable and secure for the clients. Moreover, the people who are questioning the security and actions of credit unions could erase all the doubts and get some more assuredness.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mauno Pihu,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Krediidiriski aktuaalsus Eesti hoiu-laenuühistutes“, mille juhendaja on Mark Kantšukov,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **26.05.2015**